

ŽENSKA ODGOJA. PIŠE X.

O ženski odgoji ne bi smelo nikdar biti govora, kajti ženska je človek in bi se toraj moralo govoriti le o človeški odgoji sploh. Če je tej razpravi naslov: »ženska odgoja«, je to le za to, ker se bode tu razpravljalo o napačni ženski odgoji; o krivicah, ki se gode ženskam po tej odgoji; o nasledkih, koje prinese s seboj ta napačna ženska odgoja.

Že majhen deček v marsikaki družini lahko zapazi, da uživa prednost pred sestricami. Stariši izgovarjajo dečka, češ, on je moški, njemu se že lahko spregleda to in ono. Moški so že od nravi taki. Bratec in sestra najmeta vedno kak prepir med seboj. Kaj pa stariši? Dobe se taki, koji menijo, da izvrstno odgojujejo svoje otroke, pa začnò pridigovati deklici: Bodi ponižna, bodi pokorna. Ženska mora odjenjati. Kaj hočeš: on je moški; tudi če te je udaril, potrpi. Vedi, da najlepša ženska lastnost je potrpežljivost itd. Se ve, da tudi dečka podučijo, rekoč: Ne smeš tepsti, to ni lepo, to delajo suroveži itd. A bodi ponižen, bodi pokoren, bodi potrpežljiv, — tega ne pridigujejo dečku. Vsled tega on misli, da te čednosti niso zanj, temveč le za deklice. On zahteva, da mora sestra vedno potrpeti. Pa če ni njena nrav nagnjena k potrpljenju? Če je njena nrav taka, da bi volila boj proti vsaki krivici? Ali kot ženska tega ne sme, kajti to so jej vcepili v glavo nevedè že v prvi mladosti. Kaj sledi iz tega? Po taki odgoji se deklica ali duševno uniči, da se slepo pokori vsakemu povelju, ali pa postane prava furija, sebi v nadlogo, drugim v strah in trepet.

Koliko britkih ur pripravi čudna, sitna, nervozna soproga, mati, gospodinja, svojemu soprogu, otrokom, družini in sosedom, ni treba praviti. — Vse te britke ure so hudo maščevanje za krivico, koja je ona trpela po napačni odgoji v prvi mladosti. Ako bi bila uživala popolno enakopravnost z bratom v rani mladosti, bi se bili spori med njima vedno poravnali. Nevedè bi se bila ona navžila duha pravičnosti. Njena nrav ne bi imela trpeti ničesar, ker bi bila prepričana, da ne zmaguje ne ona, ne bratec, temveč le pravica. Vsled tega ne bi postala pozneje čudna, kajti odločevala bi vedno pravica. Pa tudi ne sitna in nervozna, kajti uravnavala bi svoje stvari vedno pravično in vsled tega, bi se ji tudi iztekale večjidel pravično. Soproga, mati in gospodinja ne bi bila strah in trepet hiši in sosedom, temveč veselje, sreča in radost domačim in bl'žnjim.

Poglejmo odgojo v ljudskih šolah. No tu je odgoja sploh bolj pravična kakor doma; ne dela se razlike med deklico in dečkom. A druga krivica se pa godi v šoli učiteljicam in učenkam, to je: »učenje ženskih ročnih del«. Mnogo bi se dalo o tem povedati, a ker ni v tem članku govora baš o tem predmetu, bodi le nekaj mimogrede rečeno. Vsakemu učitelju bilo bi dovolj štiri, k večemu pet ur počuka na dan, kam še le šibkejšemu spolu. Daje se učiteljicam manj plače, s pretvezo, da rabijo manj za življenje — bodi tudi to, čeravno je to skrajno neresnično. A po tem takem naj bi se pa dajalo tudi učiteljicam manj dela z ozirom na dejstvo, da so šibkejšega telesa. Nasprotno pa velja: daje se jim manj plače, a več dela! Ali ni to kričeča krivica, ki se dela ženskemu spolu?

Poglejmo deklice. Ni vse za vsacega. Kar je enemu v zabavo, to je drugemu največja težava. Ravno to sprevidimo pri deklicah glede ženskih ročnih del. Nekatere deklice ne najdejo večjega veselja, kakor baviti se s ženskimi ročnimi deli, druge pa, kakor se reče po domače, bi šle raje v ogenj, kakor da bi plele, šivale itd. In vendar se v šoli sili vse k delu s vso strogostjo. Deklice bi se pač naj učile ne le ročnih del, temveč tudi gospodinjstva; a vse to izven šole, igraje, z blaženjem srca. To naj bi spadalo v žensko izobrazbo, ne pa v odgojo. Silna strogost duši vsak plemeniti čut v človeku. V strogosti vidi gojenec krivico, koje odgojitelj niti ne zapazi. Radi sebičnosti, radi materializma, radi krivih nazorov o ženstvu sili se deklice vse vprek k ročnim delom; s tem se duši blagi čut v marsikateri, zgublja se zlati čas ter se ovira deklice, da ne morejo razvijati svojih duševnih in telesnih lastnosti in moči. Med tem ko deček skače na prostem ter si s tem vedri duh in krepi telo, prisiljena je deklica sedeti sključena v slabem zraku ter izvrševati delo, ki ji je morda zoprno. To in to moraš izgotoviti pod kaznijo, veleva stroga učiteljica, morda še celo slabotni, bolehní učenki, svesta si, da izpolnjuje svojo sveto dolžnost; niti od daleč ne misli, da postopa krivično proti svoji gojenki. Tja se vsedi, pa spleti toliko in toliko, prej ne greš na prosto, — govori skrbna mati, želeča hčerki dobro, a v resnici dela ji veliko krivico, ki se hudo maščuje nad človeškim rodóm.

Preglejmo dalje odgojo in vzgojo deklic, prihodnjih gojiteljic človeštva. Vzemimo najprej kmečko deklico na deželi. Je-li skrb starišev obrnjena na to, da bi deklico vzgojili v blagega, krepostnega, zdravega in močnega človeka? Kaj še! Skrb starišev je ta, da bi deklica postala pridna delavka ter da bi se kaj kmalu omožila. V to má i sva njena domača

vzgoja. Komaj konča deklica v dvanajstem ali v štirinajstem letu šolo, že se ji nalagajo dela, presežajoča njene telesne moči. Ne gleda se, ima li dovolj hrane, dovolj počitka; še celo v poletnem času opoludne, ko vse počiva na kmetih, si tak otrok, ali po lastnem veselju do dela, ali po zapovedi starišev in gospodarjev, ne privošči počitka, temveč šiva, plete, pomiva, spravlja itd. In vse to za to, ker je vzgoja ženska taka. Pridna ženska ne sme počivati, kaj zato, če jej temni duh in hira telo! A ne pomisli se, da čil duh in zdravo telo naredi več v eni uri kakor teman duh in bolešno telo ves dan. V zimskem času ne jemlje se ozira, da otroka več zebe kakor odraščene, da si otrok ne zna tako sam pomagati kakor odraščeni. Na kakem prepihu pomiva, pere stoječa na kamenenem tlaku, na mokri zemlji ali še celo v mrzli vodi, v kritičnih časih, da prezebava ter si nakoplje — bolezní za vse življenje. Mati pa pravi: kaj to, jaz sem še drugače trpela, ko sem bila mlada, pa sem še živa. Med tem pa hira človeštvo od roda do roda bolj in bolj. Deklica ne ve, da se ji godi krivica, misli si: taka je usoda ženstva. Ko odraste, morda še celo šibka ali bolehná, sili se delati čez svoje moči. Kaj bi pa ljudje rekli, ko bi taka mladica prinesla majhno butaro, ko bi počivala opoludne, ko bi zvečer po zimi sela na ognjišče ter se grela? Se mora pač umakniti moškím, če ni dovolj prostora na ognjišču, naj so že delali ali ne radi mraza isti dan. Kdo vpraša, kdo je bolj potreben gorkote, oni ali ona. Kdo vpraša, kaj je ona delala danes, ima li gorke ali mrzle, suhe ali mokre noge. Dovolj je, ona je dekle in kot tako mora dati prostora drugim, če ga ni dovolj za vse. Kaj bi pa ljudje rekli, ko bi bila dečla zmrzla, ko bi se zavijala po zimi, ko bi sploh skrbela za zdravje! Kateri mladenič bi jo pa pogledal, ko bi vedel, da je zmrzla, šibka, bolehná, da se kmalu utrují pri delu, da se varuje kot

kaka gospodična itd. Kaj pa bo ž njo, če ostane samica v rojstni hiši, ko se brat oženi? Ali pa celo življenje služiti v ptuji hiši? Ne, ne! To je prežalostna usoda! Pa naj bi že bilo vse to, a onega pitanja sè staro devico, staro teto, ki ni bila v stanu dobiti fanta, tega pa že ne, raje žrtvuje najdražji zaklad: zdravje in moč, da le dobi moža. Prisiljena je po tem takem s hinavščino prikrivati bolezen, trpeti za žive in mrtve, da se le omoži. Kaka vzgojiteljica zamore postati taka mati? Križ in nadloga postane sebi, možu, otrokom in družini. Je li čuda? V možitcv je merila vsa njena vzgoja in odgoja, prisiljena je bila torej možiti se, morda še celo brez prave volje, brez nagiba srca. Koliko bolje bi bilo za narod, ko bi se vsako osebo odgojevalo v blagega, krepostnega človeka ter vzgojilo pri vsakem človeku krepko in zdravo telo, ne pa odgojevati v polovici človeštva hinavskega, prevarljivega, nevednega človeka ter vzgojevati v polovici človeštva bolehnega, slabotnega ljudi!

Poglejmo v mesto k ubožnim starišem. Komaj zapusti deklica šolo, (če jo je sploh obiskovala), že jo vidimo korakati na delo. Tu se ne gleda, je li delo primerno njeni dušni in telesni nravi, da le prinese par novčičev na teden. Moralnost je materi zadnja briga. Ali vsled sebičnosti starišev, ali vsled zapravljenosti, lenobe, slabega gospodinjstva, ali vsled resnične, neizogibne potrebe, gredo deklice na delo ter so glede odgoje prepuščene same sebi. Matere nima, ali pa ji ona ne zna, ne more, ne sme ukazovati. Je li čuda, da take deklice propadejo duševno in telesno? Kako odgojo ima taka deklica? Ona dela to, kar vidi, da delajo njene vrstnice. Te pa gledajo le na to, da dobè moža, ne gledè po kaki poti. Dobra jim je hinavščina, krivica, vsakovrstna prevara, da le pridejo do zaželjenega cilja. Mož si dobi, bodi si že postavno ali nepostavno, ter postane mati. Kaka vzgojiteljica zamore postati taka

mati? Je li čuda, da dobè otroci v mestnem proletarijatu tako slabo domačo odgojo.

Poglejmo v boljše družine v mestih in na deželi. Dekliška odgoja v boljših družinah je omejena večjidel na dom. Do sedaj, tudi če bi stariši hoteli, ne bi bili mogli dajati svojim hčeram druge kakor domačo odgojo. Izvzemši ženska učiteljska, do sedaj ni bilo višjih dekliških šol. Ženska mladina se je torej navadno odgojevala doma, ali pa v samostanih. Ni vse za vsacega, in ravno samostanske šole, kakor so za ene dobre in koristne, tako so drugim nevarne in škodljive. Kar je enemu v življenje, to je drugemu v smrt. Že, kar se tiče telesnega zdravja, ne ugaja večjidel mladi deklici samostansko zidovje. Tako tudi dušnih kreposti ne more deliti vsem nramam samostanska odgoja v enaki meri. Ni mogoče torej zahtevati, da bi postala vsaka deklica po samostanski odgoji krepostna, blaga, zdrava in močna. Ravno tako tudi ni mogoče zahtevati, da bo deklica, koja je navezana le na dom, postala blaga, krepostna, zdrava in močna, kajti meja med hudim in dobrim je tako zelo zveržena, da je ne more natanko določiti niti pedagogičski strokovnjak. Kako bi jo zamogla določiti mati, koja ima glavno nalogo pri domači odgoji? Zamore li mati, posebno še, ker ravno materino oko vidi lastnega otroka navadno v drugi luči, kakor drugo bistro oko, natanko določiti mejo med hudim in dobrim? Natanko ne more mej sicer nihče določiti, ali vendar izven doma gledajoči ter opazovajoči človek druge, od matere različne nravi se lažje približa določitvi teh mej. Lažje določi mejo med varčnostjo in skopostjo oni, ki živi v svetu, kakor oni, kojemu je prepovedano stopiti čez domači prag. Ravno tako med hinavščino in previdnostjo, med dobrotljivostjo in nezavednostjo, med strahopetnostjo in previdnostjo, med boječnostjo in potrpežljivostjo itd. Marsikatera

mati misli, da odgojuje pridno, varčno, krepostno gospodinjjo, a v nje veliko žalost zapazi, da ima skopo, trdosrčno hčer.

Koliko bolje bi bilo za narod, ko bi se ženska odgojevala v celega človeka. Domača odgoja ne bi smela delati najmanjše razlike med deklico in dečkom. Pozneje bi morala biti deklicam odprta vsa pota, po kojih bi lahko dospеле do celega človeka, z glavo in sè srcem. Na nikak način ne bi se smelo ovirati njenega telesnega razvijanja, z nikakim delom kvartiti njenega zdravja. To je: ne preobkladati je s pretežkim, predolgim, preobilnim, premučnim delom, sploh s takim delom, pod katerim trpi njeno zdravje; tako, da bi deklica stala v svojem štirinajstem letu tu kot značajan človek z modro glavo, blagim srcem in sè zdravim, krepkim telesom. Soproj, materinstvo, gospodinjstvo, padlo bi ji kot zrela jabolka samo v naročje. Blagor narodu, ki zna ustvarjati v ženstvu celega človeka! Ne bo se mu bati pogina, kajti on zida na trdni podlagi.

Dajte nam dobrih mater, in narod bo srečen. A dobra mati zamore postati le ona, koja je cel človek. Cel človek pa je oni, ki ima zdrav duh v zdravem telesu, bodi si že ženska ali moški. Odgoja bodi torej ne moška, ni ženska, temveč človeška!

NEKOČ . . . UTVA. TRST.

Ko motrim tvojo globočino,
o široširni ocean,
ki giblješ se tako nemirno
že tisočletja noč in dan,

ki varno hraniš tajne svoje
in roj razljučenih duhov;
na videz mirno, kakor stepa
posuta s tisoči svetov:

tedaj se zdi mi, da še gledam
v oko temno, ko vstočna noč,
v oko njegovo, kakor zrla
sem jaz v mladostnih dneh nekoč.

DOMOV. IVAN CANKAR. DUNAJ.

Poleti je bilo, ob tistem času, ko so bežali ljudje iz mesta kakor iz goreče Sodome. Po zaprašenih mestnih vrtovih, po gostilniških dvoriščih, v senco sivega zidovja, smo se skrivali mi, ki ni bil za nas ustvaril Bog zelenih pokrajin tam zunaj.

Ob tistem času sva sedela na gostilniškem dvorišču. Mračilo se je že, zrak je bil topel in miren.

»Še letos pojdem dol«, je dejal moj prijatelj. »Zdajle še ne morem, — ali malo pozneje, čez mesec dni, ali pa še prej... Dolgo že nisem bil doma in zdi se mi, kakor da bi bila domovina zmirom bolj daleč — vsako minuto gre za seženj od mene in bojim se, da mi nazadnje popolnoma ne izgine izpred oči... Zato moram dol in pojdem še letos...«

Sanjal je o domovini kakor o svoji ljubici in glas se mu je tresel, ko mi je pripovedoval, da pojde čez mesec dni. Govoril je in nekaj neizmerno lepega je vstajalo pred njim. Obrazi, ki je bila na njih vsa rosna, ljubezniva lepota njegove mladosti... zelene pokrajine... bele cerkve na holmih... in iz stolpov velikonočne pesmi... in vitko dekletce z rdečimi lici in velikimi očmi... in prva otroška ljubezen... Vse je še tam kakor je bilo; tisto solnce, ki je takrat veselo sijalo, stoji še zmirom na nebu in beli oblački leté in pod njimi beže po travnikih sence kakor sanje...

Lica so mu zardela, gledal je motno in nemirno. Njegovo globoko domotožje, polno slasti in bolečine, je objelo mene samega.

Takrat je nosil precej obnošeno suknjo in ni bil obrit; redke rumene kocine so mu poganjale po obrazu. Slikar je bil, ali njegova moč ni bila velika in sam je to čutil. Kadar sem stal pred njegovimi deli, se mi je zdelo, kakor da sem bil nekaj enakega že nekje videl. Ozrl sem se nanj in sem spoznal, da delo ni bilo izraslo iz

njegovega srca. Slab je bil in plašen kakor otrok in si ni upal, da bi pokazal ljudem lepoto, ki je bila v njegovem srcu. Mislil je tuje misli in ustvarjal tuja dela po tujih zapovedih.

Takrat sva se ločila in sva šla vsak po svojih potih in se nisva srečala pet let.

Kakor pred petimi leti je bil, samo da je nosil dostojno suknjo in skrbno počesano, nekoliko redko brado. Dokopal se je bil do belega kruha. Videl sem njegova dela — ustvarjena so bila po drugih zapovedih, ki niso bile prejšnjim čisto nič podobne. Slab in mehak je bil kakor prej in čas, ki je prinašal vsako uro nove evangelije, ga je gnetel kakor testó. Samo časih, iz barve, iz črte, je zasijalo nekaj neznanega — zatrepetala je lepota, ki je bila v njegovem srcu in ki si ni upal, da bi ji odprl duri.

»Ali si bil kaj doma?«, sem ga vprašal.

Ozrl se je z nemirnim pogledom v stran in je zardel.

»Ne še...«

In potem je nadaljeval hitro in z istim trepetajočim glasom kakor pred petimi leti:

»Letos pojdem. Zdajle še ne morem, ampak čez mesec dni, ali pa še prej... Tako daleč, se mi zdi, da je domovina že od mene in bojim se, da mi ne izgine popolnoma izpred oči... Letos pojdem...«

Na ustnicah sem mu videl in v očeh in slišal sem iz glasu njegovega, kako je glodalo v njem globoko domotožje, slasti in bolečine polno.

In spoznal sem in prestrašil sem se, ko mi je pripovedoval.

»Nekoč, predlanskim, sem se bil že čisto napravil. Stanovanje sem bil že odpovedal, vse sem bil že pospravil in bil sem že na kolodvoru. Ali ko sem bil na kolodvoru, sem se vrnil, sam nisem vedel, zakaj, kakor da bi me bil kdo poklical. Žal mi je bilo potem in bolan sem bil nekaj časa...«

Toliko trpljenja je bilo v njegovem pripovedovanju da mi je bilo samemu težko pri srcu.

Ločila sva se in gledal sem za njim, ko je šel počasi po široki vroči cesti proti predmestju.

Privezan je bil z močno vrvjo in se ni mogel geniti. Če bi stopil v kupé, bi ga potegnili za vrat in za roke vznak nazaj na peron. In koprnenje je glodalo neprestano v njegovem srcu, zmirom globlje je glodalo, tako da so se že na obrazu poznala znamenja velike bolečine in da je stokal v sanjah.

SONETI. FRAN VALENČIČ. DUNAJ.

I.

Zvezdice vse, cekine dragocene,
kar v tihi noči jih blesti ljubkó,
zaznamoval, zapisal je skrbno
preslavni astronom na pergamene.

Do zadnje vse, izpustil ni nobene.
Skrivnostno zamrmral: Tako, takó,
prečudno res je delo božje to, —
in spravil vse v predale zaprašene.

A zvezdi dve še hrani stvavnica.
Nebó v njih vidim, morje, paradiž.
Kakó pač te si mogel pozabiti?!

Že vem, že vem, saj ti po dnevu spiš,
ko oni v senci žameta žariti
svetlejšje, lepše kot polarnica.

II.

Bežijo ure, tiha noč prispeje,
tam v daljah luna priveslá mirnó.
Po gozdu slavci pesem zapojó,
nad logom hladni vetrček zaveje.

A Morfej se prijazno mi nasmeje,
ko k miru trudno leže mi teló.
Zasniva me, ne vem kedaj, kako...
Objamejo me sanje najkrasneje.

Kot rajski sen ti prišla si lahnó,
devojka, v srce moje. Kdaj? Ne vem.
Te slike pa, kdo bi ne bil vesel!

Pač vredna si, da nosiš dijadem,
saj tvojo glavico bi znal samó
naslikati le mojster Rafael.

SOCIALNI TEMELJI NRAVSTVA. BERTA PAPPENHEIM. PREV. LEDA.

(Konec.)

* * *

Iz dosedanjih razmotrivanj izhaja, da so za one sloje prebivalstva, kateri so vsled skrajno neugodnih življenjskih pogojev tudi moralno manj odporni, v mezdnih in stanovanjskih razmerah tista tla, na kojih se bujno razvija plevel nenravnosti, mnogokrat proti boljši volji udeležencev.

Nasproti temu, vsled sile kupljivemu blagu nahajamo pa celo vojsko kúpcev, za katere ne veljajo tisti argumenti, s katerimi se da opravičevati neposедуjoče sloje, oškodovane v svojih človeških pravicah.

Omenila sem, če se v resni diskusiji govori o nravnosti ali če se o tem predmetu razpravlja v dotičnih spisih, da se pri tem z moške strani sklicujejo vedno na »zgodovinsko dejstvo«, da je prostitucija prikazen, ki spremlja človeško civilizacijo od njenih prvih početkov. Iz preteklosti in sedanosti se potem sklepa na bodočnost, češ, da bo tako tudi za vedno ostalo, in tako pridemo do komodnega zaključka, da naj družba položi svoje roke v naročje ter se filozofično uda v neizbežno usodo.

No, to je menda pač res, da je bil od nekdaj in bo vedno med moškimi in ženskami izvesten odstotek takih, katerim je že prirojena lastnost, ki jih skoro nepremagljivo sili, da se nebrzdano udajajo svojim strastem. Slabotnejši med njimi padejo kot žrtve svoje razuzdanosti; krepke narave morda včasih premagajo napore, katerim so se same izpostavile. A relativno majhno število takih prikazni ni tudi nikdar dalo povoda za socialne skrbi, pač pa prevladanje istih, kakor postanejo semtertje po kaki kazenski pravdi obče znane in simptomatične. — Posamezne slučaje kuge ali legarja moramo same po sebi tudi le

s stališča prizadete osebe obžalovati. Razlog, da se v urejenih državah o sporadičnih slučajih kuge ali legarja izdajajo obširne profilaktične naređbe in naređbe v svrhu saniranja, je nevarnost da bi se bolezen ne razprostrla dalje, tako da bi se je nemoglo več zadržati in da bi ista, ko napade in uniči na tisoče posameznikov, neizmerno ne škodila celoti.

Isto nevarnost neizmerne škode za celoto imamo pa tudi na polju nravnosti; to nam naznanja dandanes mej ostalim statistika o mladostnih zločincih ter druge prikazni pokvarjenosti pri osebah v mladostni dobi.

Seveda ne smemo misliti, niti zahtevati, da bi se množico tistih, ki so vsled nedovoljnega vladanja samih sebe, vsled prilik, zapeljevanja ali drugih nagibov grešili proti zapovedim nravnosti, zamoglo teoretičnim potom dovesti do altruističnih nazorov.

Meni se zdi, da se treba o vzgoji naroda posluževati drugega sredstva. Pri večini ljudi izdajo malo argumenti, ki naglašajo, kar drugim škodi. Izdatnejša so dokazila, ki kažejo, kar nam samim škoduje, naši lastni osebi, na našem telesu samem, našemu najožjemu obližju, družini.

Zato bi se mora' o pred vsem higijeniško stran nravnstva zopet in zopet povdarjati ter razjašnjevatí njeno dalekosežno važnost vsem, moškim in ženam. — Mladina naj bi se zavedala, da zares zbolí, če se uda izvestnim razuzdanostim, da so take bolezni nalezljive in nevarne ter da zamorejo uničiti srečo in blagostanje celih pokolenj.

S tem pa nikakor nočem reči, da je v tem oziru znanje podrobnosti potrebno ali tudi samo brez nevarnosti za vsakega. To le prepustimo strokovnjakom: javno razpravljanje o takih rečeh utegne stvari le škoditi, ker veliko množico brez potrebe odbija, namesto da bi jo privlačilo.

Po mojem menenju zadostuje, če se v

tem oziru v krogu lajikov razširja le toliko znanja, kolikor bi naj bilo sploh pristopnega znanja o higijeni vsem slojem naroda.

Kaj vedó n. pr. matere o bistvu škrlatice več, nego da je nalezljiva bolezen, ki lahko postane tekom razvitka nevarna ter da ji lahko sledijo še druge, semtertje zelo neprijetne bolezni.

Vsaka mati bi, in sicer opravičeno, glasno protestirala, če bi se prikazal na plesišču mladenič, ki se po škrlatici še ni docela »prelevil« niti okopal, pa bi hotel ž njeno hčerko plesati valjček. In tudi dekle bi vedelo, zakaj se ji je treba bati, da se je ta človek ne dotakne. Ako pa čez nekaj časa mlad mož, ki ima morda še hujšo bolezen, zaprosi za roko hčerke, tedaj navadno nihče ne ve ali pa noče vedeti, ne bode li zvezi, katero z radostjo pozdravljajo, vsled nedostatne npravnosti moža sledila bolezen in nesreča.

In sinovi, ko pojdejo na vseučilišče ali k vojakom, ali jim naj ostane zakrito, kam jih zamore dovesti prevelika količina nerazumevane svobode?

Med najvažnejše naloge v območju socialne prakse spada ta, da razjašnjujemo širokim slojem naroda zvezo med npravno-stjo in zdravjem, in veselo znamenje je, da imamo (mi Slovenci še žalibog ne! Op. prev.) že lepo vrsto prosvetnih spisov, ki po pisavi in vsebini odgovarjajo dotičnim zahtevam. Društvo »Jugendschutz« v Berlinu si je mej drugim postavilo tudi to hvalevredno nalogo, da razširja take spise. Na eni strani je sicer dokazano, da pada v nešteti slučajih npravni nivó vsled pomanjkanja in revščine, in to pri ljudeh, katerih vsa eksistenca temelji na nestalni podlagi slabo plačane dneve; na drugi strani pa moramo krepko naglašati, da dovajata bogastvo in prešernost na drugem tečaju naše družbe do istih izgredov in prestopkov, kakor pomanjkanje in siromaštvo. Ob nepremični in neizpremenljivi pravičnosti in pravilnosti v razmerah narave

pa vidimo, da posest in premoženje ne zmoreta nikdar, da bi ustavila zle posledice, ki jih ima kršenje npravnosti. Naj se jih še tako zakriva, pokriva in taji, vsekako se pojavijo v obliki bolezni, degeneracije in propadanja družin in rodov.

* * *

Opazovali smo, da obstojijo zahteve npravnosti, (ki se seveda ne nanašajo samo na spolno življenje človeštva, dasi vidimo te zahteve npravnosti v spolnem življenju v ospredju) — da obstojijo v normah, katerih ne moremo mimoiti, ako se naj človeštvo višje in višje razvija; o tem se nam vsiljuje vprašanje: imamo li činitelja, katerega lahko uspešno porabimo v vseh socialnih razmerah, da bo služil npravnosti ter jo podal v last vsem udom družbe? Odgovori se lahko: da, imamo takega faktorja — v vzgoji.

V resnici je predmet: vzgoja kot del npravstva — tak, da bi se o njem samem dalo napisati mnogo študij in razprav.

Ločeni oddelki vzgoje so: koedukacija — skupna vzgoja obeh spolov — moralna vzgoja, vzgoja naroda s pomočjo javnih ustanov, kakor čitalnic itd. — Jaz pa se zainorem seveda držati na kratko le tega, kar je v najožji zvezi z mojim predmetom in česar ne morem zamolčati.

Velika množica naroda, ki je vsled gori opisanih socialnih nedostatkov najbolj izpostavljena napadom na npravnost, uživa povprečno najmanj vzgoje. Poleg tega pa to, kar se navadno razumeva z besedo vzgoja, ni nič druga, nego oborožanje posamezneža za boj proti vsem ostalim. Ker pa zapovedi npravnosti zahtevajo mnogokrat namesto samoljubja zatajevanje, provzročča vzgoja, kateri je edini smoter ta, da bi uveljavila lastno osebo, v npravnem življenju konflikte, katerim enostransko vzgojeni individuum ni kos in v katerih mora omagati.

Cilj premišljene npravne vzgoje presega daleč strokovno, državljansko oborožitev

za borbo v življenju. Ona naj je v tem, da kaže mlademu naraščaju pot med željenjem, dovoljevanjem in odrekanjem. Za vzgojo, ki ima opraviti s tako nežnimi vstreptaji in tako močnimi občutki srca, ne more skrbeti država neposredno, kakor skrbi za strokovna učilišča, čeprav bi bil to ideal vseh in največje važnosti za državo samo. Taka vzgoja je možna le v družini. Država ima pa skrbeti za to, da omogoči družinam, njih predstojnikom in udom, prvi pogoj za tako vzgojo: čas — in jim dá s tem duševno in telesno svežost in eneržijo, da se zamorejo drug drugega vzgajati. Kajti, ako čujemo dandanes po vsem svetu to žiti, kako pada morala in nrvnost, najdemo tej prikazni glavni, notranji vzrok, ki velja enako za vse sloje družbe, v tem, da imajo starši premalo časa in zato premalo razumevanja in eneržije za vzgojo svoje dece.

Kakor je zapoved starega zakona o posvečevanju sobote, v moderni obliki nedeljski počitek, do dandanes ostala naredba dalekosežnega nrvnega pomena, tako je zahteva, da bi se za vse delavce vseh strok povprek znižala delavna doba, le nadaljevanje iste misli in primena na naše brzožitne in intenzivno delujoče pokolenje: čas in mir za omiko in v prospeh človeštva!

Naj se nikogar ne sili, da bi se z vzgojo mladine, ki je tako velike važnosti za skupnost, moral baviti le kot s postranskim poslom, pri katerem sta uspeh ali neuspeh odvisna od zveze raznih slučajnosti. Kajti vzgoja naj bi dajala mladini na pot v življenje merilo za to, kar je vredno naših naporov in kar nam je zavreči; ona naj polaga temelj samovladi in samovzgoji, iz katere edino vzklije ljudem moč, da si znajo za se rešiti nrvnostno vprašanje.

In tako sem poskusila, — res, da le v jáko površnih obrisih in skokoma — pokazati na velikaško polje dela, ki se

razprostira pred vzbujeno socialno vestjo. To polje je neizmerno, saj obsega vse življenje; a vsakdor, ki ima veselje do dela, najde na njem točko, kjer ga zamore začeti obdelovati.

In tega socialnega dela se drži poseben, vzbujajoč in osrečujoč čar. Kakor v bajki, tako se spreminja tukaj vse umazano in gnusno v — čisto zlato.

**BORIS GODUNOV. A. S. PUŠKIN.
PREVEL EDVIČ.**

I.

1. Kremeljske palače.

(20. febr. 1 1598.)

Kneza Šujskij in Vorotynskij.

Vorotynskij. Upravljati oba sva v mestu dolžna,

No, vidi se, da nimaš dela s kom:

Moskva je prazna, a za patrijarhom

Ves narod se podal je v samostan.

Kaj misliš ti, kako nemir konča se?

Šujskij. Kako konča se, lahko izpoznaš:

Še malo narod pokriči, pojoče,

Boris namrši malo se nevoljno

Kakor pijanec, če več vina ni,

In konečno seveda milostno

Soglasi se lepo sprejeti krono,

Potem — potem bo z nami gospodaril

Po prejšnjem.

Vorotynskij. No, prešel je mesec že,

Odkar zaprvši v samostan se s sestro

Odrekel se posvetnega imetka.

Ni patrijarh, bojarji, svetovalci

Skloniti niso mogli ga do zdaj;

Ne čuje nič, ni solznih opominov,

Ni prošenj, ni zahteve vse Moskvé,

Ni glasov preuzvišene sinode.

Njegovo sestro so zastonj prosili,

Naj nagovarja ga oblast sprejeti:

Ta nuna-carica je trdna kakor

Njen brat, neizprosljiva, neganljiva:

Prav sam Boris ji je ta duh vsadil.

Če pa se je vladar res naveličal,
Mučiti se z državnimi skrbmi,
Če na prestol ne vrne se zares?
Kaj rečeš ti?

Šujskij. Jaz pravim, 'da je tekla
Zastonj kri mladega še carjeviča.
Dimitrij lahko bi naprej živel.

Vorotynskij. Zločin strašan! Dovolj, kaj
je v resnici
Boris Dimitrija ubil?

Šujskij. A kdo pa?
Kdo je zastonj podkupljal Čepčugova?
Kdo je poslal Bitjagovska naskrivnem
S Kačalovim? Poslan sem bil v Uglič
Preiskovat na mestu delo grozno:
Naletel sem na sveže še sledi;
Vse mesto bilo priča je zlodejstvu;
Soglasno so trdili vsi meščani;
Vrnivši se bi z eno le besedo
Lahko pokazal skritega zločinca.

Vorotynskij. Zakaj tedaj ga vendar nisi
vničil?

Šujskij. On mene res premotil je takrat
S tem nepričakovanim hladnokrvjem:
Kakor nedolžen mi v oči je gledal,
Povpraševal, v podrobnosti zahajal —
In prav pred njim to grdost sem ponovil,
Katero mi je sam on našeptal.

Vorotynskij. Ni bilo lepo, knez.

Šujskij. A kaj sem hotel?
Objaviti vse Teodoru? Car
Na vse je gledal, kakor sam Godunov,
Vse čul je ko ž njegovim ušesi —
Četudi sam bi ga preveril v vsem,
Boris bi ga gotovo razuveril.
Potem bi pa poslali mene v ječo,
Da bi me, kakor strica mojega,
Zadavili mirno v zaporu groznem.
Baham se ne, a konečno v slučaju
Nobena kazen bi me ne vstrašila.
Strašljivec nisem, tepec pa še manje,
A iti v past zastonj mi ni po volji.

Vorotynskij. Zlodejstvo je prestrašno,
čuj, gotovo
Morilca hudo srčni kes vznemirja:

Gotovo kri nedolžnega mladenča
Ne da mu več stopiti na prestol.

Šujskij. O, sede nanj!... Boris tako
strašljiv ni!

To ti je čast za Rusijo, za nas:
Rob včerajšnji, Tatarin, zet Maljutin,
Zet krvnika in v srcu sam krvnik —
Vzel bode plašč in krono Monomaha...

Vorotynskij. Da, da; po rodu ni visok,
mi višji.

Šujskij. Da, zdi se mi.

Vorotynskij. Glej, Šujskij, Vorotynskij,
Lahko trdiš, da stari knezi smo.

Šujskij. Da, stari smo, krvi še Rurikove.

Vorotynskij. Poslušaj, knez, glej, nimamo
pravice,

Nasledovati Teodora?

Šujskij. Bolj, da

Ko Godunov.

Vorotynskij. Glej, prav resnično!

Šujskij. Zvijaçiti Boris prestati noče,
Razburja premeteno narod naš;
Naj zapustijo knezi Godunova,
Dovolj imajo svojih knezov, naj
Vladarja si povelji vzamejo.

Vorotynskij. Ni malo nas naslednikov
junakov,

A težko se je sprèti z Godunovim:
Ne vidi narod v nas potomcev starih,
Poveljnikov več bojnih ne pozná.
Že davno mi prišli smo, žal, ob mnogo.
Od nekdanj mi smo desne roke carjev —
A on je znal očarati ves narod.
Naj s strahom, slavo, naj z ljubeznijo.

Šujskij (gleda v okno). On smel je vse — a
mi... Dovolj o tem, glej,
Ljudje se vračajo na vse strani —
Za njimi, da zvmó, kaj so sklenili.

2. Rdeči trg.

Narod.

Eden. Neizprosljiv, od sebe je pognal
Bojarje, svečenike, patrijarha.
Zastonj so pali predenj na zemljo,
Prestola sjaj bajé preveč ga straši.

Drugi. O Bog ti moj! Kdo bo nam za
vladarja?

Gorje nam vsem!

Tretji. Glej prvi pevec naš
Prišel je sem, da nam pove rešenje.

Narod. Molčite! Tiho! Glasnik govori.
S . . . s . . . Mir! Posluh!

Ščelkalov (z rdečih stopnic). Visoki svet je
sklenil

Poslednjič skušati prositve silo
Nad dušo žalostno vladarjevo.
Presvetli patrijarh bo jutri spet
Odšel, odpevši slavnostne molitve,
Pred njim pa svete zastave cerkvene,
Ikona Donska in pa Vladimirska,
A ž njim sinklit, potem plemenitaši
In mnogo dvornikov, možje izbrani,
Mi carice vsi prosit pojdemo,
Da se usmili tužne nam Moskve
In Borisa pregovori za krono.
Pojdite mirno danes vsi domov,
Molite vsi, da pride do nebes
Molitva hrepeneča pravoslavnih.

(Narod se razide).

3. Deviško polje.
(Novi deviški samostan).

Narod.

Eden. Sedaj so vsi šli v celico k carici,
Boris je tudi šel in patrijarh
Z bojarji.

Drugi. Kaj se čuje?

Tretji. Vedno še
Se vpira jim, a vendar je nadeja.

Žena (z otrokom). Bav! bav! ne joči mi,
če ne te buka
Tako j odnese, bav . . . ne joči mi.

Eden. Kaj ne bi mogli priti za ogrado?

Drugi. Ne gre, kam pa! Še tu tako je
tesno,

Ne samo tam. Lahko li? Vsa Moskva
Je prihrumela sem: Ograda, strehe,
Vse line glavnega zvonika, vidiš,
Pročelja vseh cerkva, še križi, vse
Prepolnjeno je z ljudstvom.

Prvi. Res, veselje!

Eden. Kak šum je tam?

Drugi. Poslušaj, . . . kak je šum?
Zavpil je narod, padajo na zemljo,
Za vrsto vrsta, ko volovi, glej, glej,
Do nas je prišlo, hitro na kolena!

Narod (na kolenih, krik in jok). O, oče, vsmili
se! Vladar nam bodi!

Naš oče bodi, car!

Eden. Zakaj je jok tam?

Drugi. Kako naj zvemo mi? Bojarji sami
Vedo! A ti so zase.

Žena (z otrokom). No, če treba
Da jočeš, vtihneš! Jaz bi te . . . glej, buka!
Le v jok, razvajenec! (otrok joče), tako!

Eden. Vse joče —
Zajokajmo i mi!

Drugi. Če pa ni solz.
Kaj je še tam?

Prvi. Kdo naj kaj razpozna!

Narod. Dobi naj krono! Car! Pritrdil
vendar!

Naš car Boris, Bog živi te, Boris!

4. Palače v Kremlju.

Boris, patrijarh, bojarji.

Boris. Ti, oče patrijarh, in vsi bojarji!
Razkrita moja duša je pred vami;
Vi videli ste, da oblast vsprejem
Oblast veliko, s strahom in ponižno.
Kako je težka moja ta dolžnost!
Naslednik Ivanov mogočnih sem,
Naslednik sem jaz carja-angelja,
Pravičnik ti, o oče moj državni!
Poglej z nebes na solze vernih slug
In pošlji temu, ki tako ga ljubiš,
Katerega tako si poveličal,
Svoj blagoslov presveti iz višin,
Da vladam slavno mili narod svoj,
Da bodem blag, pravičen kakor ti.

Bojarji. Da ne prelomiš nam prisege dane.

Boris. Sedaj pa poklonimo grobom se
Počivajočih Rusije vladarjev,
Na pir pokličimo ves narod naš,

Vse, od mogočnih, pa do revnega ;
Vsem prosti vhod, vsi gostje so nam dragi.

(Odide, ž njim bojarji).

Vorotynskij (zadržavaje Šujskega). Si vganil ti!

Šujskij. Kaj pa ?

Vorotynskij. No, tu pred kratkim,
Spominjaš se ?

Šujskij. Ne, jaz ne pomnim nič.

Vorotynskij. Kedar je narod na Deviško
polje

Prihajal, si dejal —

Šujskij. Zdaj to pustimo,
Pozabimo to, dokler je še čas.
A jaz sem se takrat le delal,
Le tebe sem izkušati želel,
Spoznati jasno tvoje skrivne misli ;
— No carja narod zdaj pozdravlja tam,
Lahko opazijo odsotnost mojo —
Za njimi grem.

Vorotynskij. Lokavi carjehlinec !

(Pride še.)

KMETSKA PESEM. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Tu besede ni
prigovora ni:
Kadar je pomlad,
takrat seme sej !

Kadar zagori
solnce vrh neba,
gleda celi dan
z žarnimi očmi —

Da se zgane že
razveseljena
in zahrepeni
zemljica mladá . . .

Kam zahrepeni ?
K solncu ženinu ! —
Ah, ljubezni, glej,
gre po zemlji dih . . .

Od zelenih vej
pesem zadoni
in dobi odmev
v srcih mladih si.

Rože, misli že
src zaljubljenih,
deva fantiču
vtakne za klobuk . . .

Pesem slavčeva,
pesem zadoni —
V srcih mladih njih
si dobi odmev.

Prevesel gre kmet
s sinkom v polje ven,
kjer se ziblje klas
plod bogatih njiv . . .

Doli raz rebri
gleda trtica,
gleda na polje
s sladkimi očmi.

Pride letni čas
in preide spet
na polje megle —
legla je jesen . . .

Solnce ne žari
skriva se v megle,
zemlja, trudna, ah,
leže v težki san.

Zadnjič se ozre,
gleda snopja voz —
Pelje ga domov
v žitne shrambe kmet.

In ugasne dan
pride dolga noč,
v vaških izbicah
kmet zaneti luč.

Vname govor se
modrih kmetskih glav,
vname govor se
src zaljubljenih . . .

Pred obrazom pa
tam Madoninim
lučka mistično
tiho plapola.

Tu besede ni
prigovora ni,
kadar je pomlad
takrat seme sej !

MAKSIM GORKIJ.*) EVGENIJA MART. PETROGRAD.

Odobranje, katero so našla dela Maksima Gorkega, spremenilo se je sedaj v ljubezen in, prema posebnosti ruskega naroda, v oboževanje. Gorkega čitajo vsi društveni sloji, za njegove knjige se trgajo, mnogi pa upirajo oči v mladega pisatelja kakor v učitelja ter težko pričakujejo od njega goreče propovedi, ki bi razsvetlila zmote minolih dveh desetletij in pokazala ruski inteligenciji pravo pot k resnici, katerega ona neprestano išče in za katerega se bori.

Uspeh Gorkega je bil za mnoge docela nepričakovan. Uspeh se je pojavil nenadoma, tako okolo 1898. in 1899. leta ter se takoj nenavadno razširil. Pa vendar ni v njem nič slučajnega in površnega. Gorki se dotika v duši čitateljevi izvestnih strun ter jim izvablja tako silne zvoke, kakor tega že od davna ni zamogel nobeden. To so prave ruske strune tistega skitništva, tiste drznosti, tiste neobuzdane smelosti in tistega odkritega preziranja vsega posemelskega blaga. Zato je tudi zlasti zanimivo upoznati se z deli Gorkega. Njihov pomen ni omejen samo na umetniško obdelovanje, katero bi po svojem bistvu niti ne povzročilo tolikega zanimanja — ta pomen je mnogo globlji. Gorkij je pogledal, kakor mi se zdi, globoko v najskrivnejši kotič našega nekultiviranega, pol evropskega in pol azijskega duha; on je zapazil, da iz naše ruske duše, vključev dvestoletni hudi dresuri carizma, vključev evropski oliko, vključev kapitalističnemu gospodarstvu, še niso izginile skitniške želje starih ruskih navad in tista obča slovanska naklonjenost k melanholiji, razmišljanju, k besnim orgijam, katerim sledi utrujenost in kes, in da vse to v nas še živi, dasi oslabiljeno in podjarmljeno.

*) Glej „Socialistische Monatshefte“, zvezek za september 1901.

Samo življenje Gorkega pa, ki je celo v svojih očrtih zelo zanimivo, lahko bi se reklo romantično, je mnogo doprineslo, da so se mu v duši ojačali motivi, katere sedaj tako umetniški in tako uspešno obdeluje. To vam je življenje skitalca, potepuha, ruskega proletarca, ki je docela nenadoma dospel do vrhunca slave. Nekoliko črtic iz njegove kratke avtobiografije bo mi znatno olajšalo nalogo, da označim pesnika in njegovo delovanje.

Gorkij piše: »Rodil sem se 14. marca 1868. v Nižnjem Novgorodu kot sin meščana Pješškova, po rokodelstvu tapetarja, in žene mu Barbare, hčeri barvarja Kaširina. Od tega časa pripadam slikarskemu cehu. Oče mi je umrl v Astrahanu, ko sem imel pet let, mati pa istodobno v Ranavinu. V devetem letu me je dal stari oče v neko čevljarnico, ko me je bil poprej naučil čitati psalme in molitvenik. Toda jaz sem jo odtod kmalu potegnil k nekemu risarju, a od njega k nekemu slikarju svetih podob, kjer sem vstopil kot učenec. Potem sem prišel za kuharja-učenca na neko ladjo in pozneje sem bil pomočnik nekemu vrtnarju. Vse to sem doživel do svojega petnajstega leta. V tem času sem čital pridno neke cenene izdaje nepoznanih piscev, kakor n. pr. »Guak ali nespremenljiva zvestoba«, »Smeli Andrej« in dr. Ko sem bil na ladji za kuharja-učenca, uplival je na me silno kuhar Smurij, ki me je silil, da čitam »Življenje svetnikov«. Razven tega čital sem tedaj Eckarthausena, Gogolja, Uspenskega, Dumas-očeta in mnogo knjig prostozidarjev. Prej nego sem prišel pod upliv tega kuharja, sovražil sem knjige in sploh vse, kar je tiskano, celo svoj potni list... Po dovršenem petnajstem letu obvezela me je nebrzdana želja, da se omikam. Radi tega sem šel v Kazan v trdi veri, da se tam brezplačno šolajo oni, ki so žejni naukov. Pokazalo se je pa, da kaj takega ni v navadi. Vstopil sem torej za tri rublje na mesec v neko pekarno,

kjer so delali preče. Med vsemi deli, kar sem jih poskusil, je to najtežje.«

V Kazanu je Gorkij živel dolgo v društvu skitalcev, »bivših ljudij«, kakor jih je on pozneje nazval, ali zdi se, da se ga njihovo naziranje življenja ni prijelo, ker je v tej dobi (1888.) poskusil samomor. Leta 1889. se je vrnil v Nižnji Novgorod in postal pisar pri nekem odvetniku. Vsled srčnega sočutja njegovega gospodarja ž njim začelo je odsihdob teči njegovo življenje po mirnejši strugi. Toda njegov nemirni duh ni mogel dolgo ostati v tako urejenih razmerah. Polastila se ga je zopet strastna, nebrzdana želja, da bi se potepal: obesil je vse na klin ter šel, kamor so ga nesle noge — na Kavkaz, v Besarabijo, na Krim, v Romunijo. Hodil je brez novčiča v žepu ter se vzdrževal s slučajnim težkim delom, potoval je brez vsakega smotra, samo da bi utišil svojo željo, kakor mnogi ruski »svobodnjaki«, ki bežijo iz ozkih in davečih razmer v »puščavo«. »... Mati puščava, objemi svojega sina in ozdravi ga hrepenenja, tesnobe...«

Književno delovanje Gorkega počenja jako rano ter je nosilo spočetka bolj značaj slučajnosti. Še le od leta 1896. začelo se je njegovo ime pojavljati v najboljših časopisih dandanes pa je znan po vsej Rusiji.

* * *

Junaki v povestih Gorkega so v bistvu isti zločestiči, isti nepotrebni ljudje, iste nadarjene glave, ki si ne morejo v življenju najti primerne delokroga, kakor nam jih je tudi do sedaj kazala ruska književnost in katere ista pravzaprav ljubi. Samo da pri Gorkem dobijajo drugo odelo.

Originalnost Gorkega je v glavnem v tem, da on, ne kakor njegovi literarni predniki, nima nasproti svojim skitalcem prav nobenega usmiljenja, da svojega sočutja ne kaže ter da ga ne brigajo niti najmanj kakoršnikoli kulturni interesi; on marveč svoje bosjake mnogokrat občuduje

kot svobodne, odkrite in »žejne ljudi«, dasi ne taji, da so »zelo hudobni« in da ne poznajo socialnih, niti altruističnih občutkov. To pa je nekaj docela novega v naši lepi književnosti. To je, če hočete, nebrzdan ali čudno privlačen kult svobode; to je rokavica, vržena uprav v lice kulturnemu človeštvu, ki je lažno, tako v svojih vrlinah, kakor v svojih grdobjah; to je drzno vprašanje: zakaj ste vi tako zadovoljni sami s sabo, pa se vendar neprestano bojite, kakor da ste storili kak zločin?

Gorkij niti najmanj ne občuduje napredkov kulture in civilizacije. Inteligencijo odkrito zaničuje ter kaže s posebnim veseljem njeno duševno velost, njeno banalno in topo samodopadanje, njeno nezdravljivo strahopetnost. Še bolj pa zaničuje ideal filistrske sitosti, odmerjene, mirne eksistencije, za katero veljajo samo instinkti zaslužka in ki pušča ljudi, da se potaplajo kakor v močvirju. In ta filistrska inteligencija ali navadni filistri so po Gorkem pred vsem predstavniki tiste velike zavore, katero imenuje on strah pred življenjem in katera ropa človeškemu bitju najlepše in najdragocenejše — heroizem. V bosjaku vidi Gorkij pred vsem človeka, ki je premagal ta daveči, mučeči, sramotni strah pred življenjem. Zato se Gorkij zavzema za bosjake. Potepuhi in potepuštvo so v početku njegovega književnega delovanja takorekoč pokrivali pred njim vse rusko življenje, in on se uporno vrača k svojim bosim junakom, katerih psihologija, časih čudna, časih globoka, ga močno privlači. »Stalnih ljudi« se on le celo površno dotika, — in kadar jih prikaže, zgodi se to v zelo neugodni luči.

Čujte samo, kako govori surovi, neomikani Sereška v povesti »Malva«. »Ah, vi... vi neumni zemlježerci! Nič ne veste... Dovolj vam je samo, da ima žena polne prsi... a njen značaj, tega vam ne treba. In vendar leži v značaju vsa vrednost človeka... Žena brez značaja -- to ti je

kakor presen kruh. Kako zadovoljsvo moreš imeti s tako balalajko (ruska kitara na tri strune) brez strun? ... Pes! ...»

Gorkij pušča vsakega svojega skitalca, da se pokaže z najboljše strani in da vzraste do prave veličine — čeprav tudi le za trenotek. Pa ne nahaja v njih samo nečesa, kar ima svojo vrednost, ampak tudi neko posebno lepoto. Za Malvo je ta lepota v tem, da je »sama svoj gazda«, istotako za dobrodušnega vojaka v stepi. »Meni, dragi moj, dopada to skitanje. Zmrzuješ, tudi gladuješ, pa si svoboden ... Nimaš nikogar nad seboj ... Sam si svoj gazda ... Moreš sam svojo glavo pojesti — pa ti nihče ne poreče niti besedice ... Končana stvar ... Jaz sem te dni gladoval, besnel... sedaj, vidiš, ležim in gledam v nebo ... Zvezde trepečejo ... kakor da bi hotele reči: Nič ne dě, Lakutin, korakaj le svobodno po zemlji in ne popuščaj nikomur... Hm... Ali pri srcu mi je tako prijetno ...»

Toda, če je bosjaku na kakem kraju še tako dobro, prej ali slej se pripeti vendar »eksplozija« — on zapusti svoje toplo gnezdo, svojo službo, svojo ljubico in začne znova — umazan in lačen — svoje tavanje brez cilja. Vse kar je trdnega in stalnega, vzbuja v njem žalost, zaničevanje in težko tesnobo, katero skuša z »vodko« omamiti ali pa raztresti z blodenjem po stepi. Kakor črv grizeta na njem veselje do potepanje in težnja po spremembi, in dasi je v svoji duši trdno prepričan, da nikdar in nikjer ne najde nič novega in zanimivega, vendar ga vleče vedno proč, venkaj v neznano daljavo, za gore, ki zakrivajo obzorje, tje kaj, kjer solnce vzhaja ali kjer izginja. Nazadnje se to potepanje seveda spreminja v navado, toda sprva je skitništvo in bosjaštvo, po naziranju Gorkega, elementaren pojav. On nam kaže, kako je ta pojav razširjen in nepremagljiv; on se na njegovi lepoti celo navdušuje, ne prizadeva si pa preveč, da bi nam odkril vzroke te prikazni.

(Zvršetek pride.)

SAVINSKI VENEC. ZLOŽIL ŽIGA LAJÁKOV-MOZIRSKI.

II.

Mozirju.

Kjer vrsta belih hiš stoji,
košata lipa zeleni;
ponosno ziblje gost razplet
čuvalka srečonosnih let.
Nad njoj je hrul mnog hud vihar,
a stala je krepkó vsikdar
in zrla na planinski dom,
ko zemlje drob je stresal grom ...
Le cveti, lipa, rasti, klij,
na vse strani svoj vrh razvij,
in ti, moj dom, ne trepetaj, —
dasi okove trga zmaj, ...
miruj domača čeda, —
sv. Jurij*) náte gleda!

Kopelj v Savini.

Čisti kot kristal
biserne Savine val
po kamenčkih in peščini
lahno žuboreva,
solnce žarko se v gladini
mavrično odseva.
Tam v zatišju vrba
giblje se rahló, —
čutim, da dih božji
pluje nad vodó. —
Rosne si demante
bajnomična Vila
s kit je zlatokodrih
tajno utrnila,
v hladno je naročje
me vabeč sprejela,
kot z baržunom svilnim
méhko me odela ...

Spone so odpale,
prost je duše vzlet,
ves prerojen gledam
solnčnojasni svet! —

Srebročisti reke tok,
blagoslovil te je Bog, —
ti si me pretvoril,
dušo mlado storil!

*) Mozirska župnija posvečena je zaščitniku sv.

Juriju

POŠTNE URADNICE. PIŠE Y.

V »Slovenskem Narodu« je izšel 6. februarja trezen in miren dopis, ki pojasnjuje žalostne razmere poštних in brzojavnih manipulantkinj po različnih podržavljenih poštah, kjer imajo bajè uradnice včasih po 9, 10 in celo 12 službenih ur. Dopisnica pravi o ljubljanski pošti doslovno:

»Neverjetno je skoraj, da marsikatera uslužbenka pri pošti danes ne vé, kakšno in kolikournu službo bo morala opravljati jutri. Mnogokrat gre utrujena iz službe domov, misleč da bo imela vsaj pol dneva odpočitka, toda kar pride ukaz, in v urad mora, četudi je do skrajnosti zmučena.

Nekatere morajo že ob šestih v urad, kjer delajo večkrat do poldne, in potem morajo popoldne zopet v službo.

Druge morajo od 1. pop. do 9. zv. in drugi dan od 7. zj. do 1. pop. sedeti v uradu in mesto da bi imele potem en popoldan in en dopoldan prost, morajo iti zopet v nekako pomoč za 1 do 1½ ure vsak »prosti« popoldan in dopoldan v pisarno. Potemtakem nimajo niti enega celega pol dneva prostega, ker izgube vsled rednega tekanja sem in tja še tiste skromno odmerjene proste urice, zlasti če je njih stanovanje daleč od urada« itd.

Na ta dopis so se čutile dolžne manipulantinje c. kr. poštnega in brzojavnega urada v Ljubljani resnici na ljubo izjaviti, da je pri brzojavu v Ljubljani ali cela dnevna služba, t. j. od 1—9. pop. in drugi dan od 7. zj. do 1. ure pop., potem pa 24 ur prosto, ali pa omejena dnevna služba, t. j. od 8—12. dop in od 2—6. pop. oziroma od 9. dop. do 1. pop. in od 3—7. pop.; ter da je tudi za nedeljski počitek skrbljivo in ostane v redni razvrstitvi vsako nedeljo in praznik po ena manipulantinja ves dan in druga, katero bi tudi služba popoldne zadela, popoldne izven službe. (15 jih pa je, torej je vsaka manipulantinja v petnajstih nedeljah enkrat svobodna).

Kakor je torej razvideti iz te »Izjave«, je prvi dopis o poštних uradnicah docela zlagan. Toda kako je to, da pripovedujejo poštne in brzojavne manipulantinje samo, kakšno službo imajo pri brzojavu, ter ne omenjajo niti pisemske, niti vožne pošte? Morda je pa tam drugače? Čuli smo, da morajo uradnice, ki so nastavljene pri vožni pošti, štirikrat na dan v urad in sicer prvokrat že ob šestih zjutraj. Če je to res, so te manipulantinje vendarle ves dan — in to vedno — deloma na cesti, deloma v uradu, torej niso nikdar svobodne. Čuli smo pa tudi da, da je nekdo manipulantinje prisilil, da so podpisale izjavo. Dà, dà, kako že veli tisti pregovor? Dokler vé eden, ne vé nobeden, ko vesta dva, vesta sama, a ko vedo trije, vé ves svet. Glejte, tudi v Ljubljani je javna tajnost, da je »prišel višji ukaz« in manipulantinje so se morale pokriti.

Strašne sužnje so pač te ljubljanske manipulantinje! Ne le, da oddajajo poštnemu erarju svoje duševne in telesne moči, ne, prodati so morale za tistih 30—40 gld. na mesec celo svojo voljo, svoje prepričanje! Ali ni to škandal, ki vpije do neba? Obžalovati je pa dame tudi zato, ker niso imele toliko poguma, da bi se bile uprle tolikemu teorizmu. Kako me more siliti kdo, da podpišem nekaj, s čemer se ne strinjam, kar ni res? Mislim, da to ni mogoče in ni dopustljivo, četudi je tisti »kdo« slučajno moj predstojnik. In nasprotno: Zakaj bi ne podpisala drage volje izjave, ki je resnična? A da so se uradnice branile in je bilo treba vporabljalati grožnje, je faktum, torej je izjava nerresnična.

Konečno meni dotičnik, ki je »Izjavo« sestavil, tudi, da gospice ne bi prosile in tako zelo želele priti ravno k ljubljanskemu poštnemu uradu, ako bi bilo v resnici tako slabo, kakor toži prvi dopis. Oj ti ljuba najivnost! Iz tega, da je v Ljubljani pri pošti velik naval, vendar ni možno skle-

pati, da so manipulantinje nebeško zadovoljne. Ako nimam pečenke, sem zadovoljna s krompirjem, vsekakor boljše nekaj kot — nič. Ali so morda tudi dekleta po različnih tovarnah tako nepopisno zadovoljna, saj tamkaj je tudi naval? To je ravno nesreča, da je deklet povsod preveč in jih zato lahko izrabljajo delodajalci. Ako ne bi bilo navala, odpade izrabljanje samo ob sebi. Tako pa se najdejo še vedno sužnje, ki poljubljajo gospodarju roko, četudi jih je — tepla.

Mogoče je, da bodo morale objaviti ljubljanske manipulantinje na ta dopis zopet kako »Izjavo«; toda gosp. poštnemu ravnatelju ali onemu g. uradniku, ki je »delal« v tem slučaju mesto njega, bodi na uho povedano, da mora ravnati previdnejše, ako hoče, da ne bodo čivkali vrabci na strehi o njegovem — terorizmu.

Brž čaš bodo morale vsled teh vrstic ubožice zopet »k protokolu«, in se bo začela preiskava, katera je izdala »tajnost« (?) A če vé nekaj 15 uradnic in še vsi uradniki ter sluge, potem vendar ne bo nihče več menil, da je to še — »tajnost«.

PESEM MLADINE. FRAN ŽGUR. PODDRAGA.

Mladost nam bujna srca greje
iz nas v daljavo gleda vsak —
Tam zunaj mladi dan se smeje,
za solncem naš nam gre korak!

Ožarja solčni svit planine,
budi se spev, budi se cvet
in pesem radostna mladine
pred nami plava v gorski svet!

Ah sestri dve, dva božja cveta
naprej po solčnih speta tleh:
Ljubezen zorna in prosveta —
nestrta moč je njih nasmeh!

Kipi okrog življenje šumno —
šumenje trav, razkoš poljan —
Naprej za smotrom mi pogumno
kot orel k solncu v mladi dan.

Vije naša se zastava,
dan žari iznad vrhov —
Hej, kako pozdravlja Slava
četo čilih si sinov!

Leti sokol, misel naša,
leti k solncu pod nebo —
Srca naša, polna čaša,
Slave bliska v njih oko — —

Življenje bujno, mlada kri
mladost srca spreleta —
Za nami zvedavo oči
obračajo dekleta ...

Za solncem gremo mi mlačina
za nami mrak, za nami noč — —
Oj majka, zlata domovina
pozdravljamo te vsi pojoč!

ŠOLSKA IKONA.

SRBSKI SPISAL DR. LAZA K. LAZAREVIĆ.
PREVELA I. IN F. KLEMENČIČ.

II.

Naša šola je bila v navadni hiši od desk. V njej je bila ena večja soba za deco, ena mala za učitelja in ena kuhinja, v kateri je tudi spaval šolski sluga. Glavna soba, prava šola, je bila nizka, kakor tudi cela hiša. Njena vrata so gledala v šolsko dvorišče, z leve strani pa so bila še manjša vrata, skozi katera je prihajal učitelj. V njej je dišalo vedno po prahu in človeškem znoju. Okna so bila s papirrom zalepljena. Na steni je visela stara lesena ikona svetega Save. Bila je celo sajnata in izpokana, da se je svetnika komaj spoznalo. Samo gori, kjer je glava, svetile so se oči, in če stopiš v katerikoli kraj šole, vedno gledajo v te. Resne, črne, prodirajo ti v dušo in kakor da te nekaj vprašajo. Vem, kedar se je pripetilo, da sem bil sam v šoli, popadel me je nekakšen strah in nisem se smel ozreti v tisto stran. Vse se mi je zdelo, da ikona nekaj spregovori, in gledal sem, da jo kakor hitro mogoče pobrišem venkaj.

Učitelj je bil neki krojač, ki je mnogo trpel, zelo miren in delaven mož. Celi dan je

bil v šoli, po noči pa je šival popovske kape, da jih je pošiljal v mesto. Jedva da je vedel kaj več kakor ono, kar je pravil deci. Peval je v cerkvi, ali glasa ni imel skoro nobenega. Pop ga je mnogokrat poučeval, toda našega dobrega učitelja se je malo-kdaj kaj prijel. Sicer pa se je trudil, kolikor bolj se je mogel. V nikakšno stvar v vasi se ni mešal, vsakogar je skušal zadovoljiti, a popa se je bal. Pravzaprav se ni niti čulo, da je živ. Mi smo bili ž njim zadovoljni: kakoršen je, takšen je — naš je! Jaz bi ga tukaj niti ne omenjal, da ni imel tudi on deleža na Marijini odgoji. Videli bodete, kako!

Lepo so pazili na Maro v Gluvičevi hiši. Napredovalo je dete, da ti je bilo milo gledati. Ženske so se nadkriljevale s ponudbami in darovi. Ni še ji bilo niti leto dni, pa je že imela nogavic, srajčic, obrisač in drugih takih stvari poln kovčeg.

Ko je dovršila leto in devet mesecev, je pop, v dogovoru z vasjo, dozidal k hiši še jedno sobo ter vzel dete z Ikonijo k sebi. Njedve sta imeli eno sobo, on sam pa drugo. Tako mu niti žene niso bile na potu, ki so vsaki čas prihajale k Mari, jo vodile v svoje hiše in jo zopet vračale popovim.

Ona je rasla v hiši pri očetu do svojega osmega leta. Nekega večera so sedeli pop, kum Ninko in Stanoje Gluvič na popovem dvorišču. Tedaj je začel pop:

— Čuješ, kume, in ti, brat Stanoje! Dete, kakor vidita, raste, hvala Bogu, in napreduje. Še malo, pa bo si sama plela lase. Jaz sem — je rekel — mnogo mislil in si razbijal glavo, kaj da sedaj ž njo storim. Dete treba da se po malem uči hišnega reda in dela. Kaj naj se — je rekel — nauči v moji hiši, kjer nimamo niti preslice, kamoli tkalske statve? Pa tudi Ikonija se je postarala, da se jedva drži na nogah. Kaj — je rekel — mislita vidi dva? Pogovorimo se mi, potem pa vpra-

šajmo še druge pametne može, da vidimo, kaj porečejo oni.

— Jaz pravim, da jo zopet daste meni v hišo, — je rekel Gluvič.

— Nak! — je dejal kum Ninko. — Pri tebi je bila skoro dve leti, pri meni pa enkrat na teden. Ampak dajte vi meni dete v hišo. Pri meni je tudi zadruga večja, in hvala Bogu, tudi družino imam pametno; lahko bo se tudi pri meni kaj naučila.

— Hvala ti, kume! — je dejal pop. — Tako nekako sem tudi sam mislil. Jutri se pomenimo še z narodom, pa naj v imenu božjem pojde dete v tvojo hišo in naj se začne učiti!

Toda drugega dne se je spremenilo pri cerkvi vse. Tam je pop razložil vse starešinam in starejšim možem; vsi so bili zadovoljni, in kum-Ninkova gospodinja je že vesela vzela dete za roko, kar je začel učitelj, kakor da je vstal od mrtvih:

— Prosim vas, bratje, in vi, gospod pop, ako dovolite, da povem tudi jaz kaj.

Moški so se začudili:

— Reci, no!

— Jaz, pravim, gospod pop, in vi gospoda starešine in kumi, da ni prav, da se dete pri tolikem svojem premoženju ubija po tujih hišah.

Pop je zarudel, ko je čul besedo: premoženje, kum Ninko pa je raztegnil oči ter vzel pipo s cevi:

— Kaj ti — je rekel — bedak, zoveš mojo hišo tujo, in kaj se bo to dete ubijalo v moji hiši?

Učitelj se je ugriznil v jezik.

— Prosim, prosim, gospodar*) Ninko in kum, in vi, gospod pop, in ostala go-

*) Z besedo »gospodar« so nagovarjali Srbi do l. 1804. samo Turke (bege in vlasteline). Pozneje so imenovali tako tudi srbeke prvake, ki so imeli oblast v rokah. Miloš Obrenović pa je zapovedal, da se sme le njega tako imenovati, a druge dostojanstvenike z besedo »gospodin«.

spoda! Jaz menim, ako dovolite, da se dete vzgoji kakor mestni otroci, kajti ono, — tudi vi vidite tako, — mislim ni rojeno, da bi kopalo in oralo, in to bi bila tudi sramota za toliko vas; vaši hiši pa čast in poštenje! — tu je učitelj vzel kapo v roke ter se naklonil kum-Ninku. — Jaz pa mislim in rečem, da naj se dete vzgojuje!

— Kaj je to? — je rekel Mojsilo Prokić.

— Mislim in pravim, da naj se dete da v šolo.

— Kako šolo? Kdo je že videl, da hodi deklica v šolo?

— E, pojdite v mesto, gospodar in gazda Stanoje, pa boste videli. Tam hodijo vsi otroci, moški in ženski, in zdaj je prišel čas, da se prične tako tudi po vaseh, pa je greh, da bi dete zamudilo. Ampak jaz tako mislim in rečem, da se naj dete vzgojuje, in nič drugače!

Seljaki so se pogledovali.

— Kaj praviš, kum? — je rekel Ninko popu.

— Nisem — pravi pop -- nikdar na to mislil. Veš, ni tako neumna ta učiteljeva.

— Pa kako bo to šlo? — je vprašal Aksentije Smiljanić učitelja.

— Lepo, pravim, dete se v šoli pri meni z drugo deco nauči čitati in pisati, pa v svoji starosti ne bo prosila drugega, naj ji čita pisma. A kedar ona odraste, ne bo se pisem tako redko pisalo kakor zdaj, marveč bo vsaki človek moral pisati pisma. Potem pa se v šoli uči: zemljepis, zgodbe svetega pisma, prve in druge znanosti...

— Ne bi bilo slabo! — je rekel župan. — Kaj praviš ti, oče, in vi, bratje?

— No, pa pogledjmo, a? — je dejal kum Ninko.

In tako je Mara ostala pri očetu ter hodila v šolo.

Kakega pol leta pozneje je pop na nagloma zbolel, na enkrat je shujšal in že se mu je zdelo, da ne dočaka niti noči

več živ, pa je pozval Ninka Aksentija Smiljanića, Stanoja Gluvića in župana.

— Bratje — je rekel, — meni se vse tako zdi, da bo mi skoro bila ura. Ampak pozval sem vas, da se dogovorimo o nekih stvareh.

Kum Ninko je hotel popu dajati poguma, toda jezik se mu je zavezal in poziral je samo pljunke. Tudi Aksentije in Stanoje sta pobesila glavi ter se samo primaknila k postelji.

— Pred vsem, bratje, tu v tem le kovčegu je narodni denar, ključ pa je na mizi, pod plaščem — že ve Mićo! Notri je tisoč sto in eden dukat.

Oni so se pogledali.

— Od tega zidajte najprej šolo, pa cerkev. Ne delajte sramote sebi živim, niti meni mrtvem, pa ne zidajte česarsibodi. Ne začenjajte, dokler si niste dobro premislili in dokler ne bo dovolj denarja, da se ne osramotite pred svetom. To vam bodi v zalogo, in zdaj glejte!

Oni so hoteli nekaj odgovoriti, toda besede so jim ostale v grlu, pa so samo pokašljevali.

Molčal je nekaj časa tudi pop in si odpočival, potem pa je nadaljeval pomišljajoč:

— In moje dete... puščam vam je v zalogo... pri Bogu in pri vaših dušah!

Kum Ninko je iztegnil vrat, malo hrknil in rekel:

— Gledali bomo nanje kakor na svoje!

On je uadaljeval:

— Umrljivi smo ljudje, ne zamerite mi, bratje, moram se dobro z vami pomeniti, ker se ne vračam s potovanja, na katero pojdem. Bog ne daj smrti ali kakega prepira, kaj bi ta sirota potem?... Ampak, bratje, jaz bi vas prosil, da ji za vsaki slučaj odločimo malo imetja od narodnega premoženja.

— Kume — je rekel kum Ninko — ni majhno tvoje premoženje, a glej, tudi jaz bom še dal...

Pop je nestrpno odkimal z glavo :

— Stojte, niste me razumeli! Nimam jaz svojega premoženja, Bog ne daj! Vse je vaše in te hiše božje. Mnogo bi za njo bilo, če bi ji odločili tudi to, kar sem jaz dosedaj držal. Čemu bo deklici toliko premoženje, in Bog vé, čija bo kdaj in v kogar roke pride premoženje! Samo pravim, toliko ji odločite, da se je ne bo računalo baš za siroto in da bo se imela s čim preživeti, ako je, Bog ne daj, vas kateri... Čakajte, da dokončam! Tako sem jaz izračunil in premislil, da ji odredimo, ako je vaša volja, tisti kos zemlje, kjer je hiša, in njivo poleg nje, zabranjeni gozd in livado z virom. To je naj njeno. Ali vam je prav?

— Kakor ti ukažeš!

— V kovčegu ima v robcu zavezanih šest in pol dukatov, s čemur ste jo vi obdarovali, ko se je rodila. Tudi to je njeno!

— Božje pa njeno!

— E, zdaj mi je — je dejal — lažje umreti. Odvalilo se mi je neko breme s srca. —

Ko pa se je pop znebil skrbi, ponehala je tudi bolezen. Res, proti večeru je gorel v ognju, toda vročina ni trajala dolgo in on je trdo zaspal. Ob zori se je zbudil ter šel na dvorišče. Mara mu je polila vode, da se je umil, in starec je, čeprav oslabel, ipak s trdnimi koraki šel čez ulico in se podal v cerkev.

Toda njegova razdelitev premoženja je ostala. In narod še dandanes imenuje tisto livado z virom: Marin vir, in zabranjeni log: Marin šarampov. Kdor ne veruje, naj le vpraša koga iz moje vasi.

Ko so minula tri leta in je tudi Mara dovršila tretji razred, tedaj je učitelj nagovoril popa in druge moške, da jo je obdržal še leto dni v šoli „na privat“. Tako je ona začela učiti tudi četrti razred. Že so jo zvali seljaki, da je pisala pisma njihovim sorodnikom, ki so bili pri voja-

kih. Učitelj pa je poleg nje izgubil še tisto malo učenjaškega nimbusa, ker je Mara naredila vsa učena dela ravno tako kakor on. Seljaki se že ne kesajo več, ker so jo dali v šolo, pop pa, kedar jo pogleda, vzdigne oči k nebu, in kedar koli jo kdo pohvali, mu tečejo solze kakor malemu detetu. Celó se je že postaral, oslepel je in postal pozabljev. Vem, kedar koli sem se mu približal k roki, da me je vedno vprašal, čegav da sem.

(Pride še.)

NIETZSCHE O ZAKONU.*) LEDA.

Nietzschejeva morala ima svoj cilj v daljavi. Vsako ustanovo, vsako dejanje, vsakega človeka treba ceniti z ozirom na bodočnost, po uplivu na človeštvo bodočnosti. Zato je največje važnosti določiti, kakšna bo bodoča vrsta človeštva. Človek se naj poveča. Kaj zamore biti važnejše od skrbi za boljše, lepše, »večje« potomstvo? Prednosti, katere si je kdo sam priboril, se naj, po Nietzscheju, kolikor mogoče ohranijo, pridrže, povečajo, sumirajo. Zato dobiva pri njem družina zopet nov sijaj, veljavo, kakor nekdanj v starodavnih časih. On uči, da je zakon svet. Nietzsche zahteva največje spoštovanje pred spolnim življenjem, ki je bilo toliko časa na najslabšem glasu. Nikdar ni tako resen, tako globok in prepričevalen, kakor kedar govori o rojstvu, o sprejetju. Noben drug čin nam ne nalaga toliko odgovornosti. Tedaj se snuje življenje. On pravi:

»Vprašanje imam za tebe samega, moj brat: kakor svinčnico vržem to vprašanje v tvojo dušo, da izvem, kako je globoka.

*) Iz velezanimive knjige: Vorträge über Nietzsche. Versuch einer Wiedergabe seiner Gedanken. Von Dr. Ernst Horneffer. Göttingen, Franz Wunder, — katero knjigo toplo priporočamo vsem, ki se hočejo v glavnih potezah upoznati z filozofi v obče in z idejami Nietzschejevimi posebej.

Mlad si in želiš si otroka in zakon. Toda jaz te vprašam: ali si človek, ki si s me otroka želeti?

Ali si zmagonosni premagovalec samega sebe, zapovednik svojim čutilom, gospodar svojih kreposti? Tako te vprašam.

Ali pa govori iz tvoje želje žival in sila? Ali osamljenost? Ali nepokoj v tebi samem?

Jaz hočem, da tvoja zmaga in tvoja svoboda hrepenita za otrokom. Žive spomenike gradi svoji zmagi in svojemu osvojenju.

Nad sebe kvišku gradi. A poprej mi moraš biti sam zgrajen, pravokotno na duši in telesu.

Ne samo dalje rasti, marveč kvišku! V to ti pomози vrt zakona!

Zakon: to je meni volja dveh, da ustvarita eno, ki je več, kakor ona dva, ki sta je ustvarila. Spoštovanje drugega pred drugim je meni zakon, spoštovanje pred hotečima tako voljo.«

MAGDALENA.

J. S. MACHAR. Z DOVOLJENJEM PESNIKOVIM PREVEL ANT. DERMOTA, PRAGA.

III.

Siva glava z belo čepico,
z biedomodrim milim okom
je pogledala skoz dveri.
Luci je oči odprla.

»Že vzbujena? Dobro jutro!
Naj še enkrat Vas pozdravim!
Al ste dobro se naspala?
Drago dete, od radosti,
da ste tukaj, jaz ni oka
nisem zatisniti mogla«,
žvrgoli gospa ji stara
pristopivši k postelji.
Velo roko ji podaje,
Luci jo ji poljubiti
hoče, toda z glasnim »Kaj še«,

starka gladi jo po čelu,
gladi po laseh jo bujnih.
»Prav za prav sem prišla vprašat,
če Vam smem kaj ponuditi
z stare svoje garderobe.
Revica, obleka Vaša
je premočena do nitke —
Saj je bila tudi ploha
dnes ponoči, in moj Jurče —
kje bi bil pač lahko našel
voz; no, že se je zgodilo —
kaj iz svojih Vam izberem,
le za danes, jutri pride
z novimi krojač. Podalo
morda se Vam bo. Nekdaj sem
bila jaz baš tak velika —
toda to je že tak davno,
danes sem že vela starka...
Vrnem za četrto se ure«.

In odšla je. Ves ta čas kot
na žrjávici je bila
Luci. Pred tem čistim bledim
okom se je sramovala.
Nehote odejo k bradi
potegnila je. —

Odsope
si, s postelje čilo skoči,
nogavice, črevljičke si
bliskoma obuje. V spodnje
krilo, v jopico domačo
se obleče (skrbna starka
vse pripravila je včeraj).
In umije se in laske
malo si popravi in po
sobi gleda radovedno.

Prava soba kandidata
starega mladenstva. Sicer
tukaj vlada ženska roka,
a povsodi videti je
malomarnost stanovalca.
Kar primerjati ne more
Luci sobice te z možem,
ki je bil odkritosrčen

z njo in tako resen. Tu na
mizi križem razmetane
so podobe na pol nagih
balerin; na zidu slika
cele družbe je, katero
fotograf ovekovečil
v hipu je, ko si napiva —
Sredi Jurij s smotko v ustih
pači nekamo se čudno;
polna lepih knjig omara,
pa zaprta, zaprašene
notri zlate so obreze;
in kanarček skakljajoči
v kletki s čopasto glavico
skoro smešen — ti utiski
padejo kot žgoče kaplje
Luci v duše globočino
na moža podobo, ki tam
prvega je spoštovala . . .

In otožno k oknu stopi.
Žaluzije dvigne, glej, in
velik vrt v krasoti maja
tu pred njo se razprostira.
S svežim zrakom bezga vonj se
kvišku dviga in vre v sobo.
Drevje cvete. In vejevje
kot da s pudrom je posuto,
listje mokro še, trepeče,
da se bliskajo briljanti.
Upogiblje se pod težo
kapljic trava. V svežih barvah
cvetke se pestre po gredah.
In krog njih metuljček beli
kot peresce živo leta.
S steze, z mokrega pa peska
ptič s svetlečim se trebuščkom
švigne kvišku in začivka —
ščinkovec . . . Na drugem konci
vrta vidijo se rdeče
strehe hiš . . . Nad vsem pa neba
neobsežni je obok . . .

In Lucijo je prešinil
mir in pokoj tega jutra
in radost in moč spomladi.

Ÿ stisnjeni, otožni duši
naenkrat se ji zjasni.
Novo žitje, novo žitje!
Zdaj preteklost je končana
in navdušeno poda na
pot se novo . . .

Roki sklene,
vroča vera let otroških
jo prešinja, s prs globine
pa ji vroče vro besede,
ki molitev šepetajo . . .

Zase moli, za očeta,
mrtvo mater, dobro starko,
pod katere streho žije,
in za Jurja, madam staro,
za družice vboge svoje,
ki še tonejo tam v blatu —
ljubav k vsemu in sočutje
v duši njeni se razliva.

»To pomerite le, prosim«,
nežno oglašl gospa se
za njo in po mizi in po
divanu mi razprostira
z vso pozornostjo, katero
do relikvij le imamo,
kroje davne in prečudne.
Vonj lavendule iz gub teh
veje, in štirideseta
leta trepetajo v barvah,
pentljah in urezih, davni
plesi in krasota davna,
davno ljudstvo, davno žitje . . .

»To vzemite, v njem sem šla na
svatbo Jurija očeta
s svojim dragim rajnim možem«,
krilo ji gospa ponuja
svileno, ki se spreminja
rdečezlato in blešči.

Luci slači se nesmelu,
še nesmeleje oblači
starodavno robo to.

»Le pogumno, dete zlato«,
stara ji gospa pomaga,
»nič se tukaj ne raztrga,
staro to blago je trdno.
Oh, kaj vse je doživelo«,
— in pri tem zapenja devi
zadej moderc —

»Mojemu je
možu bilo vseč tako! In
on dvajsetpet let gnije
v božji zemlji!...« — Vzdihne, devi
poravnava krilo, v gube
ji rokavčkeke nabira,
a potem odstopi za
tri korake in smeji se:
»Glejte, kak se Vam podaja!
kakšna Vi ste krasotica!
Bože ljubi! Tak se vendar
tu poglejte!« In k zrcalu
jo zasuče, roki sklene
in ponosno gleda nanjo.
In v zrcalu se Luciji
vitki stas prekrasne deve
kaže: jopica ji dol do
tenkega pasú doseza,
črne mašlje se vijo po
sredi ji. V gub vrsto spredaj
krilo je nabrano, koje
doli spenja zlata spona;
Nje ročica je v rokavu
velikem, napihnjenem kot
ročca deteta. In grlo
od zelenja se odbija
kakor beli mramor. Očke
v mehkem se žare ji lesku.

»Tako, ljuba, mislite si
še frizuro« razkazuje
vsa ji v ognju stara dama,
»tu črez sence tak le, k licim,
in nazaj in zadej v kite
dolge zapletene — veste,
tak je bila takrat moda —
pa, moj bože, govorim vam,

v tem pa kava bode mrzla,
pojte jest!«

V drugo sobo
jo odpelje. Pogled plašen
Luci švigne tod okoli.
Sredi miza je okrogla,
prt cvetličasti na nji pa
sega k tlom. Iz pestrnih čašic
kava se kadi. Cvetic na
oknih vidi polno, kaktus,
mirto in azalke, in pa
voskvice. Na visokem
umivalniku pod steklom
pozlačen je krucifiks in
žegnani dve sveči zraven;
a kazalo ure stare
na okroglih je stebričkih
z alabastra; stena pa je
polna starih slik na steklu
fotografovanih, črnih
silhuet, profilov z voska —
vse v okvirjih finih; tam med
okni pa na steni slika
oljnata visi: strog mož je
v modri suknji, s črno ruto
krog vratu, a za okvirjem
spod zataknenih je nekaj
suhih listkov — venec njen
uveneli od poroke!
Pri dverih visi kropilna,
v nji so vrbove mladike,
v kotu s stekla je omara,
kot zrcalo v nji blešči se,
polna šalic, vaz, srebra je
drobnih sošic s porcelana;
žolti spinet filigranski
medlo sveti se na drugi
strani, — s kotov vseh solidna
bivša doba gleda s tihim
in odkritosrčnim okom...

»Šaljico še pijte, prosim!
smetana je malce slaba,
mestno blago! — Vidite tu«,
ji pokaže na podobo

tam med okni, »ta moj mož je;
sicer malce strogo gleda,
tako je imel navado,
toda srce — zlato. Tukaj
še enkrat ga vidite«.
Z zida sname sliko, ki na
steklu je posneta, z glavo
svojo nad njo maje, pravi:
»oh, pokojnik moj predragi.

»In ta Jurče, kot bi padel
mu iz oka : bruči*), hud je —
ali to je le lupina,
jedro v nji je zlato, zlato —«
v takem tonu neprestano
nadaljuje stara dama ;
Jurče da spi kot navadno ;
njega soba da odslej na
drugem konci je hodnika ;
pravi o njega mladosti,
stariših, o mestu, kjer je
Jurče mlinar in posestnik —
pripoveda to veselo
kot ljudje, katerim davno
privoščila ni usoda,
da bi se nagovorili . . .

V tem pospravila je stara
suha služka brez besede
z mize čaše in Lucijo
merila kot bazilisk
in polagala na mizo
platno, blago, kroje, igle,
nit, trakove — na določen
kraj v mehanični navadi.

Stara ženka se ne briga
za vse to, roke na prsih,
govori, oči blešče ji
v lesku pestrih se spominov.

Kri Luciji bije v senci ;
ni besede še doslej ni
rekla ; nekega vprašanja
pričakuje vzhičena ; ne
ve, česa ; kot vjeta zver

*) godrnja.

čaka, kdaj udarec nagli
pride, starka pa le pravi,
nič ne vpraša, nje oči le
časih vanjo se uprejo
z dobrotljivostjo neizrecno.
Nekaj Luci grlo stiska,
koprnenje vse bi rada
v jeden bolen vsklik vložila —
kar jo nekaj vso prešine,
zvrè ji v glavo in zaplače,
iz očij vdero solze se,
z jokom pridušenim pada
na zemljo pred staro damo.

»Dete drago, dete moje,
kaj pa je vam ?« se prestraši
starka in jo vzdiga.

Luci

spoveduje se, pritiska
glavo k njenim rokam. Stavki
grenki, zmešani in strašni
vsipajo se z burnih prsi,
obtožuje se, nič se ne
izgovarja ; s knjige žitja
čita najbolj črne liste,
glosujoč brez milosti jih.

Stara dama pa molči in
ne umeva ; a naenkrat
zapre usta obtožnici
z ustni svojimi.

»Že vem vse.

Jurče mi je vse povedal.
Tiho. Spremeni se. To je
bilo --« deve svetlo glavo
močijo velike solze.
Njo objemlje, sama plače :
»Tiho, tiho, dete drago«.

»Greh navzočnost moja je. Nad
vami, milostiva. Nad to
sebo. In nad vsem«, iznova
Luci mi zastoče : »V blato
spadam jaz . . . tja, kjer sem bila . . .«

»Dete moje, dnes ponoči,
 predno Jurče prišel k meni,
 marsikaj sem mislila — jaz
 itak spat več ne morem —
 mislila, zakaj pač vlačim
 tu kosti te stare svoje ...
 Kaj živim, ko tu sem sama
 kot na širnem polji hruška?
 Mož je mrtev, brez otrok sem,
 Jurče se mi je odtujil —
 v tem pa vstopi, vstrašim se ga,
 in na čelo me poljubi
 — nikdar ni tako še storil —
 pravi: Gosta sem pripeljal,
 padlo devo čem življenju
 spet vrniti — a le s tvojo,
 draga tetka, pomočjo —
 Vidite, v tem prst je božji.
 Vi ste moja. In ko sem vas
 videla premočeno se
 tresti, smilila ste se mi.
 Radi mene ostanite«.

V tem poljublja njeno čelo,
 gladi njene nežne lasce,
 z rutico otirajoč ji
 motri njen obrazek.

Pokoj svež je spet prešinjal
 Luci dušo. Kakor da je
 na vršac stopila gore.
 Lahen vetrič krog igra se.
 In neskončnost se razpenja
 pred očmi. In lepe barve

v lesku solnca vstajajo.
 Človek zgublja se sam sebi.

— — — — —
 Ženske solze ... Bralec dragi,
 blažena to je na svetu
 dota Evinih hčera:
 ni gorja ga v duši žene,
 žalosti, boli, spominov,
 niti ene ni tam sence,
 ki je ne bi odplavilo
 malo slanij svetlih kapljic!

Potlej pa je njena duša
 prosta, lahna in igrava
 kot metuljček pestokrili,
 letajoč v svetlobi zlati
 nad cvetočo tratico ...

Luci sela je k spinetu.
 Starka pred njo stavlja zvezek.
 not.

»In tu je pesem, katero
 rajni moj soprog tako je
 ljubil je iz dna duše svoje.
 Nemška je — toda on bil je
 vendar narodnjak in Čeh. In
 kot dijak še je zahajal
 k Jungmannu! ... Preljubo dete,
 kaj sva solz pri nji prelila! ...
 Moj mož tudi ... oba, oba ...«
 Luci bere naslov pesmi.
 »Die Thräne, ein Lied von Kücken«.
 Nje roke posežejo zdaj
 na klaveso. Pridušeni
 slabi toni zazvenijo
 kakor šepetanje starčka,
 ki že zob več nima. Starka
 bok z levico si opre in
 pogled mi žareč upira
 na papir orumeneli
 in taktira z desno roko
 in zapoje.

»Macht man in's Leben
 Kaum den ersten Schritt«,
 tenki glasek

z usten ji trepeče; srce
 staro ji močnejše bije.
 nad spomini davnimi,
 in obraz zžolteli rdí se
 v bagru kot jesensko listje ...
 »bringt man als Kind schon
 eine Thräne mit,
 und Freudenthränen
 giebt, als ersten Gruss
 dem Kind die Mutter
 mit dem ersten Kuss;

man wächst empor dann
zwischen Freud' und Schmerz
da zieht die Liebe
in das junge Herz,
und offenbart
das Herz der Jungfrau sich,
spricht eine Träne:
ja, ich liebe dich! ...»

Krepek glas za durmi hkratu
ta refrèn zapeje. Ženski
vmolkmeta.

»Aj, tetka«, Jurče
smeje se, »zdaj boš izdala
dobre vse pasije svoje«.

Tu stoji v vsi svoji slavi,
ves olikan in napravljen
in priklanja se gosposki.

Luci vstane. Sama roko
mu v pozdrav podaja.

»Teta, dobro si vganila,
kroj ta gospici pristoja«,
reče in motri s priznanjem
malomarnim jo.

Za mizo
sedejo in govore. O
vbožslih svojih starka pravi
Luci češ, kako da šiva
za otroško to drobnjav,
razkazuje ji ureze,
platno, blago, igle, nitke,
in jo vpraša, kaj o tem in
onem meni. In Lucijo
to zanimlje vse. Poslušaj
jo pozorno in primerja
in izraža svoje mnenje
s čvrstim glasom. Jurče pa jo
opazuje s tisto svojo
zasmehljivo in ironsko
črto okrog ust, besedo
časih, kak dovtip izproži,
kratek stavek, in zazeva.

V tem je duše treh ljudij teh
tajni nepokoj prešnil.

Staro damo je jezilo,
da tako jo bil je zmotil
pri nje »Thräne«. In besede
brezobzirne Jurija so
vdihnile ji strah, ker njega
duša ji je bila tuja.

Jurij je Lucijo spomnil
spet ovzdušja, dni in kraja,
kjer je pred živela, prvič
videla ga; a sedaj se
zdel ji izpremenjen je in
manjši, praznejši, plitvejši.
Zdaj se zmisli njega sobe,
ženskih slik, fotografij na
zidu, nekaj pa jo sili,
da pazljivo zasleduje
vse besede, kretnje njega,
vsak smehljaj; spet ji začenja
rasti tista zžiravina
čudna, ktera ji vgonablja
njega sliko, ki globoko
v prsih nosi vtisnjeno jo.

Jurij pa je videl sebe
v situaciji prečudni:
iz navdušenosti streznil
prejšnje se noči je, dekle
mu je tuje tu pri teti,
pri ti mizi, v ti obleki —
z nje ne veje tisti parfum,
orgije, salon veliki
z one hiše; kaj zdaj dalje?
Misli si, storiti da ni
hotel tega, kar je storil —
kaj zmotilo ga je, da jo
je odpeljal, sem pripeljal?
Smešno, glupo se mu vidi!
kot bi bil nenadno stopil
na kraj ostre, strme skale:
hip samo bi se spozabil —
že bi padal nekam doli ...
Pri ti sliki je zamižal

malo kakor fatalist
resigniran . . .

V tem pa dalje
govorijo . . . Ura mine,
Jurče vstane, se poslavlja:
češ, da pojde zdaj h krojaču
zbog Lucijne obleke,
kupit to in kupit ono —
a v resnici ga v kavarno,
na Prckope med prijatlje
dolgčas gnal je in navada . . .

Ženski sedeta zdaj k delu.
Zopet se gospa v spomine
zatopi. In hkratu striže,
šiva, meri. Luci spretno
rob otroških srajc zaroblja
fino. V dušo njeno zopet
dobra volja se priseli.
Zunaj dan žari spomladni
v svetlem tempu . . . Vriskajoči
vrabci z ulice glase se . . .
Luci zasmeji sedaj se
— prvič tukaj — z jasnim smehom:
pripoveda ji gospa o
svatbi svoji; ženin njen se
že pripeljal je v paradi,
skoči v sobo, a naenkrat
se obrne, z nova teče
dol v kočijo, pregleduje
ondi vse koticke in se
žalostno spet vrača gori —
zgubil šopek je poročni
svoj nekje! . . . Pri svatbi šele
po toastih naglo vjame
v škricih ga neskončnih vsega
strtega, zmečkanega —
tak gospa se je smejala,
da polile so jo solze . . .

NOVE KNJIGE.

Magdalena. (Naše Doba. II. 651—658.) (Konec). To važno in vzvišeno nalogo moderne poezije je pesnik akcentiral o

vsaki priliki. Zanimljiv dokaz je v tem oziru mogočna pesem »Sloky literární« (Péle Méle) str. 47—53): »Nimam rad tiste poezije, ki kakor oslajena voda pada v mizerijo obupanega stoletja . . . Nimam rad tistih dobrih, pravilnih, uglajenih poezij, katere krivijo svoje tilnike lakajski pred svojo dobo . . . Rad imam verze proste, smele, ki če treba, trdo zvone, a se jim čita na čelu pogum in na ščitu znak pravice. — V njih je poezija življenja, življenja, kakoršno žive ljudje, tu čuti iz njih vsak duha, kdor je zares človek! . . . V njih je sok, ki reže, žge brez milosti, brez obzirov, če samo en mal atom pade na gnijoč tur . . . Poezija ta nima preceptorskih nalog, noče prav ničesar amputirati, samo grmi: Tu je duša bolna! — zdravniki naj pridejo.«

In tako je resna resničnost tisti topli ton istinitnega prepričanja, sočutje z brezpravnimi in nezatajevani srd zoper sebične posestnike gotovih družabnih privilegijev in ponarejeno buržoastično nraštveno poštenost poglavitno, kar čitateljevo dušo tako silno in trajno prevzame v »Magdalena«. Njen končni utisek je osobito socialno reformski. Tu ne gre toliko za usodo deklice, katera je zašla na tako nizko postajo in se hoče sedaj dvigniti z blata, ampak za tisto družabno ozadje: zakrknjeni družabni predsodki zoper njo, trdovratni odpor te družbe zoper to, da bi smela deklica s tako preteklostjo živeti pošteno, kakor bi rada — v tem je njena moč; dejanska moč ker iz tega pronica tako jasno resnična pesnikova nraštvenost in smelost pravega reformatorja.

Njegova smelost se javlja v sujetu, ki si ga je izbral za pesem. Brez zadrege je posegel v socialno vprašanje po to, kar je samo ob sebi najbolj boleče in najkočljivejše za naše nazore — v vprašanje prostitucije. Pesnik tega vprašanja ne rešuje tukaj, le kliče po svojih besedah: »tu je duša bolna! — naj pridejo zdravniki.« Dosti smel je, da odkrito pove hlineči se in z rokami vijoči ženski eliti: Koliko si gorši v svojem jedru nego ta deklica, katero tako brezobzirno obsojaš in jo zasleduješ z zaničevanjem svojim. To vprašanje zastavlja s pregrozno ostro istinitostjo — žalibog resnično: Lastni pustopašni oče pregovori in odpelje svojo hčer v hišo, da ondi radi njega kupčuje s svojim telesom.

Reformatorsko pesnikovo smelost vidim i v načrtanju Lucijinega značaja. Pesnik je ne okrajuje s heroičnimi krepostmi dejanske spokornice. Čudna Magdalena! Ta Lucija je tip deklic, katere vstopajo v službe izkoriščujočih »madames«. S čim dela Luci pokoro? Res da ne greši več greha, ki ga je popreje grešila. Pa to ni njena zašluga. V tem pomenu Luci nikdar ni bila grešnica. Dala se je baje kmalu od nekoga zapeljati — pa ne iz ljubezni, strasti temveč iz gole radovednosti. In v to prodajno hišo je tudi ni prignala spolna strast — kakor skoro nobene njen h tovarišic. Luci se ne pokori s trdim in če treba i grobim delom, ki je danes edini način pokore. Če bi bila Luci delala pokoro z delom, bi jo bilo to lahko dvignilo višje v čitateljevih očeh.

Zakaj? Prostitucija je baš po socialni plati največja sovražnica dela. To zahteva velike нравne moči, če se mora deklica na nižjih slojev ubadati in upirati za nekaj novcev vsakdanje mezde in če se ne uda tako lahki in dobičkanosni skušnjavi — — — zlasti v velemestih — pa si služi s prostitucijo za življenje.

In spoštovanja do dela, moči, da bi se tako iznebila prejšnjega blatnega življenja — tega Luci nikakor ne kaže. — — —

Od začetka do konca je Luci »pasivna in mehka duša« . . . spleh brez energije.

S socialno platjo pesnik spaja tudi politično stran. In v tem zopet vidiš smelega opazovalca, ki hoče narisati baš vladajočo, popularno politično stranko in njeno žurnalistiko v sami srajci: praznoto in pomanjkljivost pravega prepričanja pri vodilnih zastopnikih, politično šarlatanstvo, gluho in bombastično govorničenje, s katerim se mamijo lahkoverne mase, politika z bliščecimi četami: vladajoča stranka ima v mestu veteransko društvo, opozicija ustanovi na kljub enako društvo, s krasnejšimi peresi in z večjim bleskom in leskom. Malo mestece ima svoja dva organa, jeden opozicionalni, drugi vladajoče stranke, in ta dva si napolnjujeta predale skoro samo z osebno častikrajo o svojih nasprotnikih. Obe stranki se obsojata, tepeta med sabo: »dčti božich bojovníkŭ za večera po hospodách dokládaly mínění svá pěstěmi a sklenicemi; syni s otcem, bratři s bratry

rozešli se v hněvném sváru.« Vrh tega karakteristika vladajoče žurnalistike — s kakšno vrlo izraženo individualnostjo je naslikana, zlasti pri zaupniku iz Prage. Kdor pozna naše razmere od blizu prizna, da je za odkritje teh čisto gotovih naših domačih slabosti in napak treba osebnega poguma in smelosti.

In baš kakor pesnik trdno veruje, da se naši nazori in družabne razmere izboljšajo, tako njegovo prepričanje prešinja vera v boljše našo politično bodočnost. Upanje, da se izboljša položaj socialni, izraža jetični študent: »Za 20 let bude jinak. Za 20 let byla byste tady šťastna . . . Za 20 let i já bych umíral nerad . . . Dnes jsme oba odsouzení, oba ztraceni.« Upanje v boljše našo politično bodočnost utemeljuje na vzornem materialu našega ljudstva. Zdravnik Řehák to dokazuje na oster in bridek način proti fanatističnim teorijam o pokvarjenosti češkega ljudstva izza belogorske bitke, katere je izrazil zaupnik iz Prage. »Lid je dobrý, hrom má vzít jen jeho vůdce . . . Lid náš proud je veliké a silné řeky, poznat sílu, užítkovat ku rozumné velké práci — ne však posadit se v loďku, vstřít na ni praporeček, nechat nést se bŭhví kamo, měl by za cíl míti každý, kdo hce vstoupit do popředí.«

Machar je vseskozi modern pesnik ne le po svoji socialni strani, ampak i drugače. Naravnost imenuje vse, kar hoče povedati, ne z namigovanjem od daleč. Često tišči očitno z namenom v ospredje svojo individualnost. Razlaga svoje nazore o poeziji, o naših razmerah, svojo kritiko, često i ironijo o sebi v odstavkih v oklepajih — način, ki tak živo spominja Byrona.

Govor njega je preprost, neizbran, kakor se to sklada z njegovim pesniškim credom, nekolikrat izraženim.

Macharjeva »Magdalena« zlasti sili čitatelja, da bi premišljal o tem, kar je bilo pesniku na srcu, in v tem je njena sila. Jaz vsaj za svojo osebo lahko rečem, da sem čital malo pesmi, katere bi bile name učinkovale tako močno, kakor Macharjeva »Magdalena«.

jc.

Koledar »Družbe sv. Mohorja« za l. 1902. Koledarji so demokrati med knjigami; v vsako družbo, k vsakemu posamezniku imajo pristop. Ne smejo pa

zameriti, da se ob posetu opazujejo z nekoliko kritičnim očesom, seveda »brez zamer«. Tudi zunanji nastop velja nekaj pri takih poseštnikih; saj je znano, da se izbirajo za potovalce, ki se bodo zglašali v najrazličnejših hišah, ljudje prikupljive zunanosti... Našemu koledarju poreče najbrže kak odjemalec: »Malo predebeli ste, preširoki in predolgi za vsakdanjo družbo prenerodni; Vam sicer ne zamerimo, če ste hitro zmečkani; odgovorni so za to Vaši očetje, ki bi bili lahko naredili iz Vas dve knjigi, vsako v priročnejši obliki.«

Pa kaj oblika! Vsebina, jedro, to je poglavitno! Res — in z vsebino smo povprek zadovoljni. — Vsakemu nekaj, to je princip, in prav je tako! Pouk in zabava, veselje in žalost, dom in tujina... Zbrane so, kakor po navadi, čedne anekdote in smešnice; koristno gospodarsko drobtinico podaje prof. Iv. Koprivnik z opisom »Nove trtne bolezni«; kdor ne čita časopisov, ta najde glavne letne dogodke v »Razgledu po svetu«, ki pa je zanj prepodroben spis »Cerkvene razmere v Bosni«, in neumestnen polemičen članek »Razmerje med kat. in grško cerkvijo«, dasi jima sicer nimamo nič prirekati. V realni svet nas popeljejo tudi še drugi spisi. Znani potovalec Lj. Stiasny opisuje mično, kar je videl in čital o Carigradu (fatalna zmota je opazka, da je »Akropola«-»dar bogovom«!), manj nas zadovolji črtica o pariški razstavi. — Koledar nas pelje še dalje, tja v bajni Egipt; s spisom pa ne moremo biti prav zadovoljni; nekoliko osebne reklame g. Dr. Pečniku prav radi odpustimo, zelo hvaležni smo mu za podatke o Slovencih v Egiptu, ali kar se govori s početka o zgodovini Egipta, to je za priprostega človeka nerazumljivo, veščak pa pri raznih trditvah zmaja z glavo. — Spis »Glas iz Amerike« nam opisuje in predstavlja v slikah poglavitne slovenske duhovnike in cerkve v Ameriki. — Z našim domom v najožji meji se bavi aktualen in umesten članek »O domovinstvu...« Kot zadnji spis poučne vsebine navedemo reklamico za kneippovstvo »Zdravo telo — najboljšo blago«; pisatelju — I. Okiču — se pozna, da živi izven dotike z domačini, ker ima njegov spis številce grdih slovniških napak, ki jih je tudi urednik prezrl; nadalje je v rokah našega ljudstva že ves sestav Kneippovega

zdravljenja, zato bo padel spis pač na nerodovitna tla, naj bo voda še tako izborna; saj se je doslej že pač dognelo, da mrzlo kopanje in polivanje ni za vsakega tako kakor za rajnega Kneippa in živega Okiča, ki tehta 110 kg (pa ne samo zaradi sedenja, kakor on misli); dobro došli so higienski nauki o hrani in slično, nesrečno pa je sklicevanje na cigančka proti rabi tople vode; res: »Ciganče ne ve, kaj je topla voda« — ali še manj mu diši — mrzla!

Ostali spisi so leposlovni. Njih snov je izvečine kak socialen nedostatek našega ljudstva ki se porabi v ilustracijo primerne nauka. Izmed Dr. Vošnjakovih črtic je druga zavožena, ker temelji na napačni podlagi: pregrešila se je tu žena, mož jo pretepe, in zdaj trpi mož! Pod naslov »Blagor mirnim« pa celo ne spada, saj se o blaženosti tudi prej ni moglo govoriti, preden je mož ženo — sitnico našeskal. — V Podgoričanovi sliki »Naša dekleta« se slika pravzaprav le edno deklet; v živahnem dialogu radi prezremo pretiranosti. — Znano prisrčnost je položil F. Ks. Meško v 2 črtici, edno resno (»Zadnji večer« — gospodar bo z otroki moral zapustiti hišo, ki se mu proda), drugo veselejšo; »Poljančev Cencek« (otročka sličica pač nekoliko manirirana). — Neizerpljivo snov: starega, onemoglega očeta preriva otrok k otroku — obdelava Ivo Trošt (»Odveč«) v nekaj temnih barvah pretresljivo. — Čudimo pa se, da je odbor sprejel kaj takega, kakor je »Materina daritev«. Že v jezikovnem oziru bi bilo kaj očitati spisu, ne glede na banalnost in pomanjkljivo logično zvezo. Odločno pa moramo odklanjati tendenco spisa: pusto samohvalo in direktno učenje vere, ki ne more biti prava. Jedro je namreč vest da je za pisca, ko je bil nevarno bolan, žrtvovala mati svoje lastno življenje, in pozitivna trditev, da je Bog sprejel to žrtev, ohranil njega in vzel k sebi mater! Kaj naj pravimo k takemu nauku, k taki veri?... Najprej pač to: Ko bi bil ljubi sinko kaj vreden, bi bil moral vedeti, kaj mu je storiti ob žrtvi ljubeče matere! — So žrtve, ki jih plemenit človek ne more in ne sme sprejeti. — Krasen v svojih lapidarnih potezah pa je psihološki utrinek »In njena duša je vstajala...« (F. S. Pavletov).

O pesmih, ki jih ima koledar, ni da bi govoril.

Dr. J. T.

»Mala biblioteka« (Мала библиотека). O tem hvalevrednem podjetju gg. Paherja in Kisića v Mostaru smo že imeli enkrat priliko govoriti. Pred nami leži 1. zvezek IV. letnika (1902): Humoristikon, kozerije srbskih pisateljev, in sicer: Branislava Nušića »Priča o tome, kako sam ja hteo da bacim malo svetlosti u srbsku istoriju i kako su zbog toga mene izbacili iz redakcije jednog lista, u kome je raspravljano to važno pitanje«, (lahka satira o »učenicima« razpravah v novinstvu, katerih »učenosť« tiči le v množini problematičnih citatov); Milorada Petrovića »Za stolom«; dr. Branislava Stanojevića »Kralj Dragojlo i njegova bradavica«; Čiče-Ilije Stanojevića »Na studencu«; Jovana Protića »Poesie« in Čede Popovića »Pesem o slavnim stomacima«.

»Mala biblioteka« bo izhajala odslej v zvezkih od 5—6 tiskanih pol vsakih 14 dni. Vsakemu zvezku bo priložen »Pregled«, ki bo naznanjal književne novosti srbske in tuje. Razven tega bo priložena vsakemu zvezku po ena razglednica s sliko kakega srbskega pisatelja ali z reprodukcijo srbskih umetnin. Decemberskemu zvezku bo priložen žepni koledar za prihodnje leto. Naročnina znaša 6 K. na leto; posamezni zvezki stanejo 30 stotnk. Naročnina se pošilja administraciji »Male biblioteke« v Mostar (Hercegovina).

Mi to podjetje ponovno toplo priporočamo Slovenkam že večim cirilice, kakor tudi onim, ki se je hočejo še le naučiti.

Jambrišak Marija, »Znamenite žene u povjesti i pričama.« Nagradila »Matica Hrvatska« iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića. Tisak i naklada knjižare L. Hartmana, Zagreb. Ciena 1 K 20 li. — Po prvih dveh zvezkih, ki sta izšla že pred več leti, je to tretji zvezek »Znamenitih žen«. Pisateljica, učiteljica deklinškega liceja v Zagrebu, je nastala o tem, da zbere lepih vzorov, v kojih bi se mogla naša ženska mladež zgledavati. »Nijesam se kod toga obazirala samo na život žena, koje su zauzimale znamenit društveni položaj; kojima je resila glavu kraljevska kruna; koje su zlatnim svojim perom zavriedile trajnu spomen, već sam uvrstila i životopise žena, koje su potajice radile za dobrobit ljudstva i bile mu gotovo svećenice. Htjedoh tme mladeži pokazati, da žena u svakom položaju, koji joj sudba

dosudi, može blagotvorno djelovati i svomemu bližnjemu koristiti.« Niz znamenitih žen v tej knjigi začenja Hrvatica ilirska rodoljubka Kornelija Kukuljević-Sakcinska in zaključuje Hrvatica Jelisava Prasićka, ki se je odlikovala na narodno-gospodarskem polju, razven tega pa je še važna kot prva pokretnica društva za izdavanje ljudskih knjig, torej predteča društva sv. Jeronima (slov. družba sv. Mohorja). Pored tega čitaš še o Hrvatich: Anici Boškovići, treh Katarinah Frankopanskih Mili Gojslavićevih, o neznani junakinji sigetski, o Šemši Kaduni, o Mari Zmajevićevih; o Poljakinjah: Narcisi Zmichovhi, Mariji Čartorijski, Jadvigi (kraljici poljski); o znameniti matematičarici ruski doktorici Zofiji Kovalevski, profesorici matematike v Stockholmu, ki se je proslavila kot znanstvenica in pisateljica († 1891.) ter rada poudarjala svoje uverenje, da je ozbiljno duševno delo ne prečini malo v izpolnjevanju dolžnosti majke, žene in gospodinje. Poleg teh Slovank se opisuje življenje več inorodk. — To knjigo kar najtopleje priporočamo. Opremljena je z mnogimi slikami, broji 148 strani, a stane, lično vezana, le 60 kr.

I. F.

Novi akordi, zbornik za volkalno in instrumentalno glasbo. Urejuje Dr. Gojmir Krek. Vsebina 5. štev.: Josip Procházka (Ljubljana), »Romanca« za klavir. Risto Savin (Praga), »Zori rumena rž...« za moški zbor. Dr. Benjamin Ipavec (Gradec), »Pozabil sem mnogokaj dekle« za srednji glas in klavir. Fran Gerbić (Ljubljana), »Gondolirjeva pesem« za ženski zbor. Viktor Parma (Črnomelj), »Valček« za klavir. Josip Ipavic (Gradec), »Himna« za mešan zbor in orglje. Emil Komel (Gorica), »Fughetta« za klavir. Dr. Gojmir Krek (Ljubljana), »Misli« za tenor in klavir. Emil Adamić (Zagorje ob Savi), »Zapuščena« za moški zbor.

Razpis nagrad za kompozicije. Založništvo »Novih akordov« (L. Schwentner) razpisuje 3 častne nagrade za 3 najboljše izvirne, še ne objavljene kompozicije v zneskih po 20 kron, in to:

1. nagrada za najboljšo koračnico ali najboljšo skladbo za ples v priredbi za klavir;
2. nagrada za najboljšo skladbo za klavir, v kateri je uporabljen slovenski

naroden motiv. Ta skladba ne sme obsegati več od 5 strani v obliki »Novih akordov«;

3. nagrada za kompozicijo sledeče, po g. Antonu Aškercu »Novim akordom« posvečene pesmi, in sicer za jeden glas in klavir:

Poslednja noč.

Še en poljub deklé mi daj! . . .
ostani, z bogom vékomaj!

Nocojšno noč, poslednjo noč
od tebe moram daleč proč!

Le mesec bo tovariš moj,
in zvezd na nebu bledih roj

mi svetil bo na temno pot
ko pojdem samcat sam odtod . . .

Saj davno vem, saj dobro vem,
da jaz te ljubiti ne smem . . .

Poslednjič v črne ti oči
pogled se moj naj potopi!

V to hladno noč, skoz sneg in led
od tebe moram v tuji svet . . .

Še en poljub! . . . Roko podaj! . . .
Ne bo me nikdar več nazaj!

Rokopisi naj se pošljejo do dne 1. maja t. l. uredništvu »Novih akordov« z izrecnim zaznamkom, da so konkurenčne skladbe.

Skladatelji naj se ne podpisujejo na svojem rokopisu, ampak naj priložijo svoja imena v zaprtem kuvertu, na katerem bodi zabeležen nekak moto, ki se naj zapiše tudi na dotično skladbo. Vsakemu skladatelju je prosto, konkurirati za vse 3 nagrade.

Skladatelj, čegar kompozicija dobi eno izmed razpisanih nagrad in čegar skladba se objavi v »Novih akordih«, prejme vrhu tega še običajni sotrudniški honorar.

Založništvo si pridruže pravico, da tudi skladbe, ki ne dobijo častne nagrade, objavi proti običajnemu honorarju v »Novih akordih«.

Kompozicije bode ocenjevala posebna za ta slučaj izbrana jury.

Cena »Novim akordom« je na leto 8 kron, posamezni zvezki 2 kroni.

BELEŽKE.

»Feminizem.« To je nadpis uvodnika, ki ga priobčuje »Slovenec« v 62. številki od 15. marca t. l. Člankar se peča v glavnem z razvojem ženskega vprašanja v katoliški Belgiji. To je zanimivo poglavje, ker nam kaže, kak vpliv imajo včasih na prospeh večjih idej — slučajne politične konstelacije . . . Belgijski katoliški poslanec Verhaegen je namreč nedavno izjavil v javni zbornici: Ako prodere zahteva socialistov, da dobijo vsi možki enako volilno pravico, vložiti katoliška stranka takoj predlog za splošno in enako volilno pravico vseh ženskih. Na to so belgijski socialisti formulirali svoje stališče v tej stvari iz jazo stranke, predloženo ministru notranjih stvari, v kateri pravijo, da je socialistična zveza sklenila, za nedoločen čas odgoditi vprašanje volilne pravice za ženske (!). Socialisti naglašajo sicer načelo politične enakosti obeh spolov, utemeljuje pa svoj sklep s tem, da ženske, ki so bile vedno zapostavljene glede svoje filozofske, politične in narodno gospodarske izobrazbe, še nimajo onih pogojev, da bi zamogle s popolno zavednostjo izvrševati volilno pravico, to najvišje pravo vsakega zavednega, prosvetljenega in svobodnega bitja, ter da bi nemudno priznanje volilne pravice ženskam imelo za posledico to, da bi se za nedoločen čas zaprečili vspehi demokratične večine.

Člankar v »Slovencu« žigosa nedoslednost belgijskih socialistov, ki so v teoriji navdušeni feministi, a se dajejo v praksi voditi le od svojih strankarskih koristi, ter zaključuje tako-le:

»Sicer pa bi v taki dobi, v kateri se razširi volilna pravica na vse možke, ne bilo nič tako napačnega, ako bi se dala ženskam volilna pravica. Izkušnja nas uči, da bi ženske pri občinskih volitvah direktno ravno tako ali pa še boljše volile, nego po pooblastilih, in isto velja za deželnozborske in za državnozborske volitve. Da v obrtno zbornico ženske nimajo volilne pravice, da si plačujejo davke za obrt, ki jo v resnici samostojno izvršujejo, se nam zdi naravnost krivično.

Nekaj »feminizma« bo po nujnem razvoju naše družbe res moralo s časom priti v naše javno življenje. Mi takrat ne bomo govorili: Feminizem vselej in povsodi,

samo zdaj ne! Ampak veleli bomo: Vsakemu svoje po božjem in naravnem pravu.»

To izjavo glasila katoliško-narodne stranke bi se lahko smatralo za nekak odgovor na članek v februarškem zvezku »Slovenke«: »Žensko vprašanje in naši narodni stranki«. Vsekako se nam zdi ta izjava važna dovolj, da jo z zadoščenjem pri-
bijamo tu v »večen spomin«...

»Edinost«

»Splošno slovensko žensko društvo«, ki je vzbujalo takoj spočetka najlepše nade, se nad vse pričakovanje lepo razvija ter deluje z vso resnostjo in marljivostjo za probujno slovenskega ženstva vseh slojev. Društvo ima lepo knjižnico, ki se je tekom teh mesecev, kar društvo obstoji, precej pomnožila. Vse članice si pridno izposojajo knjige. Tudi je priredilo društvo že pet javnih predavanj, katera so bila vsa jako dobro obiskana ter so želi predavateljci oziroma predavateljice vedno najtoplejše in tudi res zaslužen priznanje.*) Zelo udomačili so se tudi nedeljski sestanki članic ob čaju v društveni sobi, kjer se tudi vsakokrat predava, čita, debatira ter prav prijetno in po domače kramlja. »Splošno slovensko žensko društvo« ima plemenite namene in teži za najčlovekoljubnejšimi smotri. A umevno je, da posameznice ne morejo mnogo storiti; treba je zato v prvi vrsti zjediniti se in delati z združenimi močmi. Zato naj bi vsaka ženska, kateri je le malo na srcu duševni in gmotni napredek našega ženstva, pristopila k društvu kot članica ali ustanovnica ter mu pomogla po svojih močeh. Le potem bo moglo društvo izvršiti častno nalogo, ki si jo je stavilo.

X.

»Ženska duša.« O tem predavanju dr. Robide v »splošnem ženskem društvu« v Ljubljani nam je došlo več člankov in notic raznih nijans. Počakajmo, da izide predavanje v celoti v podlistku »Slov. Naroda«, da lahko sodimo tudi mi ter izberemo — najprimernejši odgovor.

Ured.

Boj proti alkoholizmu v šolah. Te dni je izdal avstrijski minister za nauk in bogočastje dr. vitez Hartel potom deželnih šolskih oblasti učiteljstvu ljudskih in meščanskih šol ter učiteljišč obširne naredbe, v katerih isto poziva da se udeleži boja

*) G. dr. Robida za »žensko dušo« tudi? Op. uredništva.

proti alkoholizmu, t. j. da opozarja mladino o vsaki priliki na nevarnosti trajnega uživanja alkohola, da odstani iz šolskih knjižnic vse spise, ki bi slavili pijančevanje ter nabavi druge, ki jim je tendenca: boj proti alkoholu. Obrtna učilišča, ki uživajo državno podporo, so dobila podobne ukaze že poprej.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Gospica Zofka Kveder, pisateljica v Pragi! — Poslali ste nam na naše »poglasilo« v 1. številki letošnje »Slovenke« — »popravek«. Vkljub sklicevanju na § 19. tisk. zak. ne moremo ustreči Vaši zahtevi, da bi »popravek« priobčili, ker isti ne odgovarja predpisom navedenega paragrafa, ki govori le o stvarnem popravljanju »dejstev«, a ne dovoljuje polemike in napadov.

Srečen zakon potrebuje poleg drugih pogojev tudi glavnega činitelja: z d r a v i a o b e h s o p r o g o v. Ako očeta in rednika zadržuje dolgotrajna bolezen, da bi skrbel za vsakdanji krub svoje družine, ako se je v hiši naselila bleđa skrb, tedaj izgine kmalu prava zakonska sreča. Isto se zgodi, če je bolezen položila skrbno mater na bolniško posteljo ter jo odtegnila negi otrok in gospodinjstvu. Pa tudi pri ljudeh, ki so obdarovani s posvetnim blagom, neozdravljive bolezni le prelahko razrušijo zakonsko srečo. Zato pa naj bi baš soprogi v prvi vrsti skrbeli za zdravje drug drugega. Kako lahko nastane iz navadnega prehlajenja nevarna bolezen v vratu ali v pljučih, ker se ni pazilo na prvo nadležnost. Katar v sapniku, bolezen v jabolku, vnetje pljučnih koncev, bljuvanje krvi, astma, tesnoba v prsih, pljučni katar, influenza, da, celó kašelj in hripavost zahtevajo, da se jih začne takoj zdraviti. Razven tega pa nam je sedaj tako lahko, da si pomagamo sami, in sicer s čajem, katerega izborna kakovost dandanes bolj in bolj spoznavajo vsi sloji prebivalstva Poskus s čajem »Pectora«, ki ga je uvela v promet lekarna »Diana« v Budimpešti, osreči vsakogar, ki trpi na imenovanih boleznih.

Kdor hoče naročiti pravi čaj »Pectora« naj se obrne nepo-redno na lekarno »Diana« v Budimpešti, Károly körut 5, odkoder ga pošiljajo v zavojih po 2 kroni.

Ivana Bizjaka

Bermaline-pecivo

z varstveno znamko

v Ljubljani, Poljanska cesta šte. 25.

Naznanjam velecejenemu občinstvu, da izdelujem od 1. januarja 1902. Bermaline-pecivo, in sicer: Bermaline kruh, Bermaline namizni kruh, Bermaline kolače, Bermaline prepečene I. in II. in Bermaline biskuit.

To pecivo ima poleg okrepevalnega svojstva tudi izvanredno redilno moč ter pri pravilnem zavživanju jako povspešuje moči pri zdravih in bolnikih. Ima obenem prav posebno redilno moč za malokrvne, bolne na želodcu, na živcih, bledečne, jetične in okrevajoče.

— Edino jaz imam na Kranjskem pravico, tako pecivo izdelovati. —

Zavarovanje življenja

je eminentne važnosti za vsacega človeka, osobito pa za

gospodinje in matere.

V marsikateri obitelji je življenje moža oziroma očeta edini kapital, od katerega je odvisen blagor cele družine. Ako mož predčasno umrje in zapusti nepreskrbljeno udovo z otroci, je čisto cela rodbina izpostavljena najhujši bedi. Skrbni soprogi toraj ne more biti vsejedno, ako so soprog oziroma otroci zavarovani ali ne. Z zavarovanjem na življenje je možno: Varovati družino za slučaj smrti rediteljeve, preskrbeti otrokom doto, zagotoviti obstanek zakonskim, množiti rodbinsko premoženje, višati privatni kredit trgovcu, obrtniku itd.

Pod najugodnejšimi pogoji sprejema

„SLAVIJA“

vzajemno zavarovalna banka v Pragi zavarovanja na smrt in doživetje, dote otrokom in pokojnine. Kor ves čisti dobiček pripada členom. se po petletni zavarovalni dobi zmanjšujejo uplačila.

Doslej se je členom plačalo dividende K 716541-28

Reserve in fondi znašajo „ 20579494-88

vs a dosedanja izplačila pa „ 62922942-86

Pojasnila radovoljno daje

Generalni zastop banke „Slavije“ v Ljubljani

— v Gospodskih ulicah št. 12. —